

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİNDE MALATYA VE TOKAT ÇEVRESİNDE BULUNAN BAZI YAPILAR ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Remarks on Some Buildings Located Around Malatya and Tokat in Anatolian Seljuk Period

Mustafa Kemal ŞAHİN*
(ORCID NO: 0000-0002-3487-6436)

Öz

Selçuklu dönemi Anadolu'sunun kültürel ortamının oluşumu ve bu oluşumun anlaşılmasında, toplumsal yaşam ve düşünce yapılarında ki benzerlik ve farklılıkların sanata yansımaları önemli bir yön olarak ortaya çıkmaktadır. Orta Asya, İran, Kafkaslar ve Selçuklu Öncesi Anadolu'sunun kültürel birikimleri Anadolu Selçukluları tarafından özümseyenerek yeni bir sanat anlayışı oluşturulmuştur. Gerek dinsel, gerekse sosyal yönden bölgesel alanlarda ki benzerlik ve farklılıkların belirlenmesi, bunların yapıların plan tiplerine yansımalarını irdelemeli olarak ele almak dönem sanatının anlaşılması için çok önemli bir yöndür. Plan tiplerinin dışında, yapı malzemeleri, bezemeler ve sanatçıların konumu aslında konunun çok daha geniş boyutlarda olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda bu oluşumun özelinde Malatya ve Tokat bölgesi yapılarına nasıl yansıdığı araştırılarak Anadolu sanatı içerisindeki durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Selçuklu, Mimari, Süsleme, Malatya, Tokat.

Abstract

In the formation of cultural setting of the Seljukid period Anatolia and understanding of this formation, reflection of similarities and

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, mksahin@adu.edu.tr

differences in social life and mentality to art, appears as an important aspect. Cultural accretions of Central Asia, Iran, Caucasus and pre-Seljukid Anatolia were absorbed by Anatolian Seljukids, and a new understanding of art was formed. Designation of similarities and differences either religious or social dimensions in the regional fields, thoroughly handling the reflections of these on the plan types of buildings, is an important method for understanding the art of the period. Apart from the plan types, building materials, ornaments, and status of artists show that the topic is in fact, has much larger dimensions. In this study, we will research how this formation reflected on to the buildings in Malatya and Tokat region and try to determine its situation within the Anatolian art.

Keywords: Anatolia, Seljuk, Architecture, Ornament, Malatya, Tokat.

Giriş

Anadolu Selçuklu dönemi içerisinde siyasal ve idari yapılanmada kültürel benzerlik ve farklılıklar önemli yanlardan birisini oluşturmaktadır. Dönem içerisinde her beyliğin kendisine özgü kültürel yönleri olsa da genelinde Anadolu Selçuklu dönemi kültürünü oluşturmaktadırlar. Günümüze gelen yaklaşık 1100 yapı¹ bunun kanıtlayıcıları durumundadır.

Prof. Dr. Mikail Bayram'ın belirlemelerine göre Tokat ve çevresinde Türkmen, Malatya çevresinde ise İran ve Süryani geleneklerinin etkili olduğunu ifade etmesi² yine kültürel yapının oluşumunun ortaya konulması bakımından önemlidir. Diğer yandan Danişmendname'den edindiğimiz bilgiler³ kültürel yaşamlarında

---

¹ Zafer Bayburtluoğlu- Emre Madran, "Anadolu'da 1308 M. Yılına Kadar Gerçekleştirilmiş Türk- İslam Yapıları Üzerine Sayısal Sınavlar", **VIII. Türk Tarih Kongresi. Ankara 11-15 Ekim 1976, KSB**, II, Ankara, 1981, s.941-949.

² Mikail Bayram, "Selçuklular Zamanında Tokat Yöresinde İlmî ve Fikri Faaliyetler", **Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu**, 2-6 Temmuz 1986, Yay. Haz. H. Bolay- M. Yazıcıoğlu- B. Yediyıldız- M. Özdemir, 1987, s.30-37.; Mikail Bayram, "Selçuklular Zamanında Malatya'da İlmî ve Fikri Faaliyetler", Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, **I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya, 1993, s. 119-124.; Mikail Bayram, "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları", Selçuk Üniversitesi **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Yıl:1, S.1, Kasım, 1994, Konya, 1994, s. 79-92.

³ **Danişmendname**, Haz. Necati Demir, Niksar, 1999.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

yerli hıristiyan kültürünün etkilerinin olduğunu da bildiriyor⁴. Ayrıca, Anadolu'da Selçuklu- Türkmen ilişkileri⁵ ve bunların sosyal ve kültürel yaşama yansımaları konunun daha geniş boyutlarını gösteriyor. Anadolu Selçuklu döneminde Danişmendli sınırları içerisinde kültürel ve sosyal yönden benzerlik ve farklılıkların yapıların plan tiplerine nasıl yansıdığı düşüncesinden hareketle söz konusu çalışmanın hazırlanmasına karar verilmiştir.

Konunun daha iyi ortaya konulabilmesi düşüncesiyle Danişmendli Beyliğinin siyasal oluşumunun, izlediği yönetsel sistemin bilinmesi yönünden kısaca tarihçesine değinmekte yarar görünmektedir. Tokat-Niksar Amasya-Çorum-Kastamonu-Kayseri-Elbistan ve Malatya'yı içine alacak şekilde genişlemiş, 1080-1178 yılları (1095 7-1175/80) arasında egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Devletin esas yayılma alanı Sivas-Tokat ve Amasya çevresi idi. Danişmendliler özellikle 1127-1142 yılları arasında genişlemiş, yukarıda belirtilen yerlere de egemen olmuşlardır. Devletin başkentleri, sırasıyla Niksar (1095 ?- 1127), Malatya (1127-1135), Kayseri (1135-1142) ve Sivas (1142-1171) tir⁶. Kurucu Emir Danişmend Taylı Bey'in adı kaynaklarda "Mehmed", bazılarında ise "Ahmed" şeklinde geçmektedir⁷. Emir Gazi'nin yerine 1134 yılında Melik Ahmed (Muhammed) geçmiştir. Melik Mehmed kardeşleri arasında çıkan taht kavgalarını etkisiz duruma getirmiştir. 1141/42 yılında ölümü üzerine oğulları Zünnun, İbrahim ve Yunus Sivas'ta egemen olmuşlardır. Nizameddin Yağıbasan ve Aynüddeve arasındaki taht

⁴ Konu dışı olmakla birlikte Amasya Halifet Gazi Kümbetini yaptıran Halifet Alp Gazi'nin (Artuhi) hıristiyan kökenli olduğu ve bu etkileri kümbetinde de görüldüğünü belirtebiliriz. Mustafa Kemal Şahin, "Amasya ve Çevresinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine Ait Bazı Yapıların Tipolojik Yapıları Üzerine Gözlemler/ Observations on the Typological Structures of Some Buildings in Anatolia Seljuks and Ottoman Period in Amasya and Environs", **Uluslararası Amasya Sempozyumu**, 04-07 Ekim 2017 Amasya, Amasya Üniversitesi, Amasya, 2017, s. 1432. **Danişmendname**, Haz. Necati Demir, Niksar, 1999.

⁵ Orhan Türkoğlan, **Türk Tarihinin Sosyolojisi –Toplum Yapısı ve Sınıfsal Gelişim-**, Birinci Kitap, Ankara, (1978), s.431-452.; V. Gordlevski, **Anadolu Selçuklu Devleti**, Çev. A. Yaran, Onur Yay., Ankara, 1988.; Faruk Sümer, **Türkmenler (Oğuzlar)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.

⁶ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1993, s.112.; H. Dursun Yıldız, "Anadolu Türk Tarihi", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul, 1982, s. 620-624.; Yıldız, 1982, s. 626-628.; Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, C.1, Ötügen Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 470-471.; Ali Sevim- Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi. Fetih-Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1989, s.208.

⁷ Yıldız, 1982, s.626.; Öztuna, 1983, s. 471.

mücadelesi sonucunda Danişmendliler Sivas, Kayseri ve Malatya şubelerine ayrılmışlardır⁸. Bundan yararlanan Sultan Mesud Sivas'ı alıp, Malatya'yı kuşatıp Aynüddeve'yi 1144 yılında yönetimi altına aldıktan sonra, Yağbasan Anadolu Selçukluları'na 1150 yılında tabi olmuş, Sivas'ta çıkan kıtlık üzerine öldürülen İsmail'in yerine geçen Nureddin'in ölümü üzerine harekete geçen Kılıç Arslan, 1175 yılında Sivas, Tokat, Niksar ve Amasya'yı Selçuklu topraklarına katmıştır⁹. Malatya kolunda ise Zülkarneyn'nin 1162'de ölümü üzerine yerine oğlu Nasıreddin Muhammed geçmiş, başarısız yönetimi üzerine yerine Fahreddin Muhammed geçmiş, O'nun başarısız yönetimi üzerine de Fahreddin Kasım, sonradan ise Efridûn geçmiştir. Daha sonra yeniden Nasıreddin Muhammed (Mehmed-Mahmud) 1175 yılında tahta geçmiştir. Kılıç Arslan'ın Malatya'yı sonradan bir kez kuşatması üzerine (1178) Danişmendliler'in bu kolu da ortadan kaldırılmıştır¹⁰.

Eski Malatya Ulu Camisi¹¹

Malatya'nın 10 km. kuzeyinde Eski Malatya'da (Battalgazi) surların yaklaşık ortasındadır¹² (Resim:1). (621/1224) yılında I. Alaettin Keykubat döneminde Mansur Bin Yakub tarafından yaptırıldığı benimsenmektedir¹³ Batı taçkapısı üzerindeki yazıtta da

---

⁸ Öztuna, 1983, s. 471.; İ Yasak- A. Kaleli, **Dünden Bugüne Sivas İli**, 2.Basım, Sivas, 1988, s.15.; Sevim-Yücel, 1989, s. 210.; Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1993, s.260.

⁹ Öztuna, 1983, s. 471-472.; Sevim-Yücel, 1989, s.208-209.; Muharrem Kesik, "Dânişmendliler- Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri (1116-1164)", **Danişmendliler Döneminde Niksar'da Tıp tarih ve Kültür Sempozyumu**, 6-8 Ekim 2000, Niksar, s.66-69.

¹⁰ Öztuna, 1983, s.471-472.; Sevim-Yücel, 1989, s. 208-209.

¹¹ Eski Malatya'daki yapılar; 12.Mart.1994, 02.Ağustos.2001 ve 22.Nisan.2014 tarihlerinde Eski Arapkir'de bulunanlar ise 01.Ağustos.2001 tarihinde incelenmiştir. Yapıyla ilgili ayrıntılı olarak bkz. Mustafa Kemal Şahin. **Anadolu'da Selçuklu Dönemi Camilerinin Çözümlemeli Plan İrdelemesi**, Merdiven Yay., Ankara, 2015, s.210-220.

¹² Cevdet Yalvaç, "Eski Malatya Ulu Camii", **Türk Yurdu**, C.5, S. 323, Mayıs. 1966, 22.; Nazmi Sevgen, **Anadolu Kaleleri**, Ankara, 1959, s. 245.; Hamza İnce, **Eski Malatya Ulu Cami ve Çevresindeki Eserler**, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Öğrenci Tezi, Erzurum, 1981, s. 10, Aynur Durukan, "Eski Malatya Ulu Camii", **Kültür ve Sanat Dergisi (Malatya Özel Sayısı)** Yıl:4, S. 16, Aralık, 1992, s.7-10.; Bozkurt Ersoy, "Eski Malatya (Battalgazi) Türk-İslam Eserleri", **Kültür ve Sanat Dergisi (Malatya Özel Sayısı)**, 4.Yıl, S.16, Aralık, 1992, s. 11-15.

¹³ Oluş Arık, "Malatya Ulu Camimin. Asli Planı ve Tarihi Hakkında", **Vakıflar Dergisi**, S.VIII, Ankara, 1969. s. 144.; Yalvaç, 1966, s. 27.; Ömür Bakırer, **Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı-I**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları,

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

(645/1247) yılında Şahabeddin İlyas (Resim:2,3), doğu taçkapısında da (672/1273) yılı geçmektedir (Resim:4). Doğu taçkapısında ki yazıtın onarım yazıtı olduğu açıklanıyor ve ilk yapım yılı olarak (645/1247) yılını benimseyenlerde bulunmaktadır¹⁴. Batı duvarı üzerinde (1059/1649) yılı yer almaktadır. Cami günümüze gelinceye kadar çeşitli onarımlar geçirmiş, VGM tarafından 1962, 1966, 1981 ve 1983 yıllarında onarılmıştır¹⁵. Eyvan kemerinin batı yönündeki sütun başlığı üzerinde kare çerçeveli çini üzerinde ve nesih yazıtta sanatçının adı "Amel-i Yakub Bin Ebubekir El- Benna El Malati" (Resim:5) büyük kubbeyi taşıyan kemerlerin altında, kuzey yanda, ikinci kez "Amel-i Yakub Bin Ebubekir El Malati" adı ile (Resim:10) olarak geçmekte, ikinci yazıtta "benna" (doğrudan görevli yapı ustası) ününü de kullandığı görülmektedir¹⁶.

Usta yazıtlarından ikincisi "benna" Yakub'un ikinci yazıtının sonunda geçiyor. Bu yazıtın sonunda "Ketebe Ahmed Bin Ebubekir"

Ankara, 1981, s.316.; Durukan, 1992, s.7.; Aslanapa, 1990, s. 171.; İnce, 1981, s. 28-30.; Nezih Başgelen, **Birgi'den Gevaş'a Anadolu Notları**, İstanbul. 1981, s.48. Oluş Arık, Yeni Malatya'da Saray Mahallesi'nde dar bir sokakta, Ali bey Cami ya da Saray Cami denilen yapının cephesinde (Günümüzde Malatya Müzesi'ndedir.) pencerelerin altında yerden 1.50 m. yükseklikte, 1.50 m. x 0.60 cm. kadar büyüklükte bloklar halinde altı parça yazıt bulunduğunu bu yazıtta (621 H-1224 M.) yılının geçtiğini ve Eski Malatya'daki bu camiye ait olabileceğini belirtmektedir. Arık, 1969, s. 143,144. (621 H- 1224 M.) yılına ait yazıtın Eski Malatya'da bulunan bu camiye ait olduğunu şüpheyle karşılamak gerekmektedir. Avlunun batı revakı caminin orijinal olarak günümüze gelebilen bölümlerindedir. Büyük bir olasılıkla yeni bulunan yazıtın bu bölümlerde yer aldığı belirtiliyor. Yazıtın taştan yapılması ve spiral bitkisel arabesk zemin üzerine olgun ve iri harflerden oluşan bir nesih yazı ile yazıldığı belirtilmektedir. Orijinal olarak belirtilen batı revakında yapımında tümüyle tuğla ve çini kullanıldığı bu nedenle taşın kullanılmasını düşünemeyiz. Yazıtın okunabilen ve açıklanan kısımlarında "cami" ifadesinin geçmediği, tamamlanan bölümlerde bu ifade belirtilmektedir. Yazıt boyutları bakımından da uzundur. 0.38x0.76 m., 0.37x1.39 m., 0.37x1.24 m., 0.37x1.25 m., 0.37x1.30 m., 0.37x1.43 m., 0.37x1.46 m., boyutlarındadır. Toplam uzunluğu yaklaşık olarak 8.83 m. uzunluğundadır. I. Alaeddin Keykubad döneminde bazı kalelerle birlikte Malatya Kalesi'de onarılmıştır.

¹⁴ Albert Gabriel, **Voyages Archéologique Dans La Turquie Orientale**, Paris, 1940, s.271,272.; Michael Meinecke, **Fayencedekorationen Seldschukisher Sakralbauten in Kleinasien-I**, Tübingen, 1976, 390.; Semavi Eyice, "Mescid", mad. **İslam Ansiklopedisi**, C.8, İstanbul, 1993, s. 102.; Yetkin, 1970, s. 38.

¹⁵ VGM Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığında bulunan 44.01.02/01 numaralı tescil dosyası.; Perin Topaloglu- Bünyamin Uyar, "Eski Malatya Ulu Camii", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S.5, Ankara. 1983. s. 125-133.

¹⁶ Zafer Bayburtluoğlu, **Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 1993, s. 287.

yazılıdır. Ketebe Ahmed'in ikinci imzası eyvanın dibinde çini alanda, nesih yazıtın sonunda bulunuyor, bunda da "Ketebe Ahmed Bin Yakub" yazılmıştır. Yapının doğu ve batı taçkapıların da yine sanatçı adı geçmektedir. 1247 yılını veren batı taçkapısında "Amel-i Üstad Hüsrev El-Benna", 1274 yılı geçen doğu taçkapısında ise "Amel-i Üstad Hüsrev" adı geçmektedir¹⁷.

32.30 (+1.78 m. destek) x, 52.10 m., 36.30x 52.10 m. boyutlarında dikdörtgen şeklinde kuzey- güney doğrultusunda derinliğine uzanan, eyvanlı, mihrap önü kubbeli ve açık avlulu olarak düzenlenmiştir¹⁸(Şekil:1, Resim:1).Camiyi günümüzdeki planı yönünden iki bölüm altında inceleyebiliriz. Birinci bölüm, ana kısım diyebileceğimiz mihrap önü kubbesi, önünde eyvanı ile devamında üzeri açık dikdörtgen şeklinde avlulu bölüm ile doğu ve batı yönlerindeki sahnin düzenlemeleridir. İkinci bölüm ise "Kaysariye"¹⁹

---

¹⁷ Bayburtluoğlu, 1993, s.286, 287.; Zeki Sönmez. **Başlangıçtan 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk- İslam Mimarisinde Sanatçılar**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara. 1989, s.244.245. L.A. Mayer, "Khusrav Ya'qub b. Abı Bakr". L.A. Mayer, **Islamic Architects And Their Works**, Geneve, 1956. s. 83, 143.; M. Meinecke, "O Euvre de Yakup fils d Abu Bakr ai- Maiati" ve " Ecnet Pas Ahmed fils de Yakub", Meinecke, 1976, s.391.; Albert Gabriel, Yakub fils d' Abu Bakr de Malatya", "Calligraphie Ahmed fils de Yakub", Gabriel, 1940, s.273., M.Zeki Oral, 672 H- tarihinde onarıldığını "Ustası Husrev. mimarı Ebubekiroğlu Yakup", hattatı Yakuboğlu Ahmed", M. Zeki Oral, "Malatya Kitabeleri ve Tarihi". **III. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, 1943, Ankara, 1948, s.437, biçimde veriyorlar.

¹⁸ Yıldız Keskin, "Malatya Ulu Caminin Asli Hali", **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiriler** 23-27 Eylül 1991, C.2, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995, s.365. ; Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990, s.169,170.; Oktay Aslanapa, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi**. Ankara. **1991**. s.40.; Gerd Schneider, "Reconstructionen Seldschukisher Moscheen", **Sanat Tarihi Yılığ**, İstanbul, 1960, s. 137.; S. Kemal Yetkin, **Türk Mimarisi**, Ankara, 1970, s.38.; S. Kemal Yetkin, **İslam Mimarisi**. Ankara. 1965. s. 98.; Aptullah Kuran, "Thirteenth and Fourteenth Century Mosques in Turkey", **Archaeology**. Vol. 24. Number, 3. June 1971. s. 247. Caminin boyutları değişik biçimlerde verilmektedir. Celal Yalvaç, 33.00x 50.00m, Yalvaç, 1966, s.22, Yıldız Keskin, 33.50x 52.00m, Keskin, 1995. s.365., Aynur Durukan, 36.44x 57.22 m, Durukan, 1992, s.8. olarak veriyorlar.

¹⁹ Yalvaç, 1966, s.28.; Durukan, 1992, s.7. Kaysariye- Kayseriya- Kayşariye sözcüğü satış yapan dükkanları, atölyeleri, depoları ve genellikle hücreleri ile revaklı bir cami avlusu biçiminde dizilmiş resmi binaların genel ifadesi için kullanılmış bir deyim olarak tanımlanıyor ve kökeninde Yunanca (krala ait) den geldiği, agoranın bağımsız şeklindeki hücrelerde hücresiz, dehlizli avlusu, yalnız cami planını ilham etmekle kalmamış, aynı zamanda han olarak kullanılan Kayseriya'yi ifade ettiği belirtilmektedir. M. Streck. "Kaysariye" mad., **İslam Ansiklopesi**, C.6, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, s.482.483. Ayrıca benzer bir açıklama olarak yayınlarda şu bilgiler veriliyor; Bir avlu

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

adı verilen bölümdür. Doğu, batı ve daha sonradan kapatılmış olmakla birlikte güney duvarı üzerinde birer giriş düzenlemesi yer almaktadır. Dört yönde bulunan destekler daha sonraki onarımlara aittir.

Caminin orijinal yerlerinde tuğla, diğer yerlerinde ve özellikle taçkapılarda taş kullanılması onarımlara işaret etmektedir (Resim:6-10). Yapının içerisinde batı kanadında avluya yakın kemer ayağı üzerinde (?) bir parça alçı malzemeye rastlanması, olasılıkla alçı malzemenin de kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir²⁰.

Eski Malatya Şahabiyye-i Kübrâ Medresesi

Eski Malatya'da medrese yapısı olarak günümüze sağlam olarak gelebilen tek yapı olma özelliğini taşımaktadır. Şehir surları içerisinde, ulu caminin güneyindedir. Yapının kesin yapım yılı belli olmamakla birlikte genelde XIII. yüzyılın ilk çeyreği²¹, XIII. yüzyıl²² ile XIV. Yüzyılın üçüncü çeyreği²³ içerisinde yapılmış olabileceği kabul edilmektedir. Açık/Kapalı avlulu (?), iki eyvanlı ve tek katlı medreseler grubu içerisinde sınıflandırılan²⁴ yapıdan günümüze taçkapının sağ kanadı, bitişindeki türbe ve ana eyvanı gelebilmiştir (Şekil:2, Resim:11,12).

Eski Arapkir Camisi ve Hânîkahı

Arapkir ilçesinin yaklaşık olarak 23 km. güneydoğusunda yer alan

---

içinde depo, satış yeri, hücreler ve atölyelerin dizili olduğu resmi binalardır. Kaysariye'nin kaynağını, Yunan agoralarının oluşturduğu sanılmaktadır. Ancak bunlar agoralar gibi devlet yapıları olmayıp özel kişilere aitti. H. Thiersch, Kaysariyelerin İslam'ın başlangıcında, İskenderiye'deki kapalı yolları ve dehlizlerle çevrili meydanlardan esinlenerek yapıldığını belirtir. H. Thiersch, "Kaysariye" mad.. **Meydan Larousse**, C.13. Milliyet Yayınları, İstanbul. 1986, s.6561.

²⁰ Yılmaz Önge, 1964 yılından 1967 yılına kadar yapılan onarım çalışmalarında üç parça (0.13x 0.45x 0.30 cm, 0.25x 0.28x 0.14 cm, 0.19x 0.25x 0.9 cm.) üzeri bitkisel bezeli alçı parçalarından söz etmektedir. Yılmaz Önge, "Malatya Ulu Camiinde Bulunan Alçı Tezyinat", **Önasya**, Yıl:6, C.6. S. 69,

²¹ Bekir Eskici, **Malatya Türk- İslam Dönemi Mimari Eserleri-I**, Malatya Kitaplığı, İstanbul, 2013, s.143.

²² Aptullah Kuran, **Anadolu Medreseleri-I**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yay., Ankara, 1969, s.110.

²³ Metin Sözen, **Anadolu Medreseleri –Selçuklu ve Beylikler Devri- Kapalı Medreseler, Bir Kısmı Ayakta Olan Medreseler, Kaynaklardan Bilinen Medreseler**, C.II, İstanbul Teknik Üniversitesi Yay., İstanbul, 1972, s.164.

²⁴ Sözen, 1972, s.164-167.

Eski Arapkir'de yüksek bir tepenin doğu eteğinde yer almaktadır²⁵. XIV. yüzyılın başlarına ait olduğu önerilen²⁶ 13.52x 18.90 m. boyutlarında bulunan yapı iki paye ile iki alana ayrılmış durumdadır (Şekil:3, Resim:13). Yapıda ağırlıklı olarak moloz taş ve önemli olan kısımlarda sarımtırak kesme taş kullanılmıştır. Bezemelerin önemli bölümünün eyvan türü taçkapı üzerinde yoğunlaştığı görülüyor. En dışta rumi ve palmetlerden oluşan süsleme şeridi, devamında dörtlü düğümlü geçmelerden oluşan bordür, en son da sekiz kollu yıldızların birbirine bağlanmasıyla oluşan bordür bulunuyor (Resim:13,14). Taçkapı yan nişleri üzerinde ise rumi-palmet ve sütun başlıklarında da palmet biçimli bitkisel süslemeler, giriş kemeri üzerinde altı kollu yıldızlar ve baklava motiflerinden birleşmesinden oluşan bezemeler yer alıyor. Taçkapı dışında doğu cephesinde pencere düzenlemelerinin üzerinde geometrik ve bitkisel rozetler, taş mihrap üzerinde de sekizgen yıldız motifleri ile bitkisel süslemeler yer alıyor (Resim:15). Girişten doğu yönündeki sahnın diğer sahına oranla daha geniş tutulan sahnına (6.25x 14.65 m.) geçilmekte mihrap önü kubbesi ile birlikte ardarda iki kubbe ile örtülüdür. Mihrap kesme taştan yapılmış, dış bordür sekiz kollu yıldızların gülbezek motiflerle bağlanmasından oluşmakta, devamında palmet motiflerinin dizilişinden meydana gelen süslemeler bulunuyor (Resim: 16,17). Batı yönündeki ise daha dar tutulmuş (5.25x 14.65 m.) batı ve kuzey yönünde uzanan sivri kemerli iki beşik tonozla örtülüdür (Resim:18). Kuzeybatı köşesine eğik olarak yerleştirilen alan birisi doğrudan caminin batı sahnına açılan üç eyvandan (2.60x 3.00, 2.70x 3.10, 2.50x 2.80 m.) oluşmaktadır (Şekil:3, Resim:19).

Caminin 15-20 m. kadar batısında hanikah yapısı yer alıyor (Şekil:4, Resim:20). Kuzey- güney doğrultusunda L biçimli plan düzenlemesine sahip (2.10x 2.67x 8.00 m.) yapının kuzeybatısı köşesinin üzeri kubbe, diğer alanların üzeri sivri kemerli beşik tonozla örtülüdür. Güney yönüne açılan kısımda güney duvarı üzerinde bir mihrap nişi birlikte üç niş ve güneybatı köşesinde buraya açılan (1.45x 2.80m.) küçük bir alan yer alıyor. Yapıda yine

---

²⁵ Söz konusu yapılar 1967 yılında yaptığı araştırma sonucunda ilk kez R. Hüseyin Ünal tarafından incelenerek, belgelendirilmiş ve tanıtılmıştır. R. Hüseyin Ünal, "Arapkir'de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt", Atatürk Üniversitesi **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.4, (Ayrı Baskı), 1972, s.57-69, Levha: I-XXIV.

²⁶ Ünal, 1972, s. 61.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

sarımtırak renkli moloz ve kesme taş kullanılmıştır.

Tokat/Merkez Garipler (Gaziler) Camisi²⁷

Tokat il merkezinde Pazarcık Mahallesinde bulunan yapının kesin yapım yılı bilinmiyor. Araştırmacılar tarafından (479-498/1086-1104) yılı öneriliyor²⁸. Dışarıya doğru taşıntılı ve tümüyle kesme taştan yapılan mihrap üzerindeki yazıtına göre 753/1333 yılında Resul Bin Muhammed tarafından gerçekleştirilmiştir²⁹. Tokat'taki yapılar içerisinde merkezi plan şemasının uygulandığı tek örnek oluşu ile farklılık oluşturuyor (Şekil:5, Resim:21). Genelde moloz taş, mihrapta kesme taş, iç mekanda da devşirme malzemeye yer verilmiştir. Yapıyı farklı kılan yönü üst örtü düzenlemesidir. Orta alanda dört payenin aralarında dört sütun ile orta alandaki kubbe taşınıyor. Kuzey ve güney yönlerinde doğu-batı, doğu- batı yönlerinde olanlarda da kuzey- güney doğrultusunda beşik tonozla örtülü alanlar bulunuyor. Kuzey yönünde çok dilimli kubbe tonozların arasında farklı bir örtü sistemi olarak beliyor ve olasılıkla onarımlarla ilgili olmalıdır. Kuzeydoğu köşesinde yer alan minare yapının içerisinde yer alıyor (Resim:22,23).

Tokat Ulu Camisi

Cami-i Kebir Mahallesinde, Sulu Sokakta yer alan yapının ilk yapımı XII. Yüzyılın son çeyreğine kadar gitmektedir. Batı girişi üzerinde üç satırlık yazıtında (1090/1678) yılında IV. Sultan IV. Mehmet zamanında temelleri esas alınarak yeniden yapıldığı belirtilmektedir³⁰. Boyuna düzenlemeli mihrap duvarına dik üç sahnılı olan caminin kuzeybatı köşesinde minare, doğu ve batı yönlerinde son cemaat yerleri bulunmaktadır (Şekil:6, Resim:24,25).

---

²⁷ Tokat ve Niksar'daki yapılar; 27-28 Temmuz 1992, 19 Mayıs 1993 ve 25.Nisan.2016 tarihlerinde incelenmiştir.

²⁸ Tanju Cantay, "Bir Kuzey-Batı Anadolu Gezisinden Notlar, Amasya Halifet Gazi Medresesi- Amasya Halifet Gazi Kümbetindeki Roma Lahdi- Tokat Garipler Camii- Niksar Hacı Çıkrık Medresesi ", **Sanat Tarihi Yıllığı**, VII, 1976-1977, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1977, s.25-27.; Selçuk Mülayim, "Garipler Camii", İslam Ansiklopedisi, C.13, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1996, s. 381-382.

²⁹ Mülayim, 1996, 382.

³⁰ Yaşar Erdemir, "Tokat Yöresindeki Ahşap Camilerin Kültürümüzdeki Yeri", **Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu**, 2-6 Temmuz 1986, Yay. Haz. H. Bolay- M. Yazıcıoğlu- B. Yediyıldız- M. Özdemir, 1987, s.295-312.; Gündoğdu, vd., 2006, s. 37-44.

Yapının içerisinde taşıyıcılar ve tavan kısımlarında kalem işi süslemeler yer almaktadır. Mihrap taştan sade biçimlidir, minber sonradan yapılmıştır (Resim:25,26).

Tokat/Merkez-Yağbasan (Çukur) Medresesi

Tokat il merkezinde tarihsel yapıların yoğun olarak bulunduğu Sulu Sokakta bulunuyor³¹ (Resim:27,28). Nizameddin Yağbasan tarafından (552/1142-1164) XII. Yüzyılın ortalarında (551/1157-1158) yaptırılan yapı, 645/1247-1248 yıllarında onarılmış, kapalı avlulu, iki eyvanlı ve iki katlı medreseler grubu içerisinde sınıflandırılıyor³² (Şekil:7, Resim:28,29). Moloz taşın yoğun olarak kullanıldığı yapı da, ortası açık bırakılan yaklaşık 14.00 m. çapındaki kubbe yapıyı önemli hale getiriyor. Yapıyla ilgili yayınlarda tek katlı olarak değerlendirirken, son yapılan çalışmalarda iki katlı olduğu ve içerisinde altıgen çinilerin kullanıldığının ortaya konulması³³ önemli sonuçlar veriyor. Güneydeki ana eyvanın iki yanında birer girişle bağlanan, simetrik düzende yapılan iki oda bulunmaktadır. Batı yönündeki eyvanın kuzeyinde, enine dikdörtgen biçimli iki odaya daha yer verilmiştir. Avlunun kuzey ve doğusunda yer alan medrese hücreleri “L” şeması oluşturarak, plan düzenini meydana getiriler. Kuzeydeki giriş açıklığı dışında bütün cepheleri, sağır duvarlar halinde örülmüş olan medresenin doğu cephesinde açılan girişlerin, bu yöndeki odaların kullanımı amacıyla sonradan eklendikleri belirtilmektedir³⁴. Eyvanlar dışındaki tüm mekanlar ortadaki merkezi avluya birer küçük girişle açılmaktadırlar. Avlunun ortası yarı açık kubbeyle örtülü olup kubbeye geçiş çift kademeli tromplarla sağlanmıştır. Avlu çevresine yerleştirilen bütün mekanlar beşik tonozla örtülüdür. Yapımda ağırlıklı olarak moloz ve önemli yerlerde kesme taş kullanılmıştır (Resim:29,30).

---

³¹ Tokat'taki tarihi yapıların çoğunun toprağa gömülü olduğu ifade ediliyor. Buna; Tokat'ın, tepeler ve dereler üzerinde olması, yağmur ve sel suları, yer sarsıntıları nedenler olarak belirtilmekle birlikte 13-20. yüzyıllar arasında 2.00-5.00 m. arasında yükseldiği de açıklanıyor. Yavi, 1986, s.53.

³² Kuran, 1969, 16-18.; Sözen, 1972, 21-25.

³³ Işık Aksulu, “Tokat Çukur Medresenin Yeni Bulgular Işığında Mimari Yapısının Değerlendirilmesi”, **Uluslar arası Türk Sanatı ve Arkeolojisi Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007, Prof. Dr. Oluş Arık ve Prof. Dr. Rüçhan Arık'a Armağan, Konya Kitabı X, Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Özel Sayı**, Aralık 2007, Ed. Prof. Dr. Haşim Karpuz- Doç. Dr. Osman Eravşar, Konya, 2007, 63-76.

³⁴ Gündoğdu, vd., 2006, s.203, 204.

Tokat/Merkez- Halef Gazi (Sultan) Zaviyesi (Tekkesi)³⁵

Tokat merkezinde Meydan Mahallesi'nde bulunan yapı taçkapı üzerindeki yazıtına göre 691/1291-1292 yılında Sultan II. Gıyaseddin Mesud'un birinci egemenlik döneminde IV. Kılıç Arslan'ın kızı Havand'ın (Huand Hatun/Hüdavent Hatun) hizmetinde bulunan Halef Bin Süleyman tarafından yaptırılmıştır ³⁶ (Resim:32). Behçet Çayına yakın olması nedeniyle 1949 yılında sel baskınından zarar görmüştür³⁷. Enine dikdörtgen planlı yapı, bir giriş kısmı ve buna açılan farklı ölçülerdeki birimlerden oluşmaktadır (Şekil:8, Resim:31). Batı yönünde cephenin ortasında dışarıya doğru taşıntı yapan eyvan türü taçkapıdan doğu-batı yönünde uzanan beşik tonozla örtülü bir giriş bölümüne geçiliyor. Girişin kuzeyinde dikdörtgen çerçeveli iki giriş açıklığı yer alır. Batı yönünde olanı, derinlemesine uzanan girişe göre karşı duvarı batıya doğru açılan geniş bir mazgal pencere ile aydınlatılan tonozla alana, diğeri ise; kareye yakın dikdörtgen planlı, mazgal pencereveli diğer alana geçişi sağlamaktadır. Bu alanın güney duvarında girişle aynı yönde, kemerli bir niş yer almaktadır. Giriş holünün güneyindeki kemerli bir girişle, kare planlı, kubbe ile örtülü bir alana geçilmektedir. Bu alanın güney duvarında bir mihrap nişi, kuzey duvarında ise dışa açılan bir pencere açıklığı yer almaktadır. Mescit olabileceği belirtilen³⁸ bu alanın güney duvarında köşede açılmış bir girişle türbe olduğu anlaşılan dikdörtgen planlı, kubbeli bir başka mekana geçilmektedir.

---

³⁵ Çalışmamızda yer darlığı nedeniyle belirgin örneklerle değinmek zorunluğu oluştu ama Tokat'ta, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait; Mevlevihane, Açıkbaş Tekkesi, Hıdırlık Tekkesi, Çöreği Tekkesi, Gij Gij Tekkesi, Alp Gazi Tekkesi, Miskinler Tekkesi, Sümbül Baba Tekkesi, Taşoluk Tekkesi, Kömsek Baba Tekkesi, Alaca Mescit Tekkesi, Meydan Tekkesi, Vani Tekkesi, Hamza Bey Tekkesi, Horoz Tekkesi, Abdülmuttalip Zaviyesi, Halef Sultan Zaviyesi, Kabilizade Zaviyesi, ... gibi günümüze gelebilen-gelemeyen 18 Zaviye ve Tekke yapısından söz edilmesi, Yavi, 1986, 70, Ayrıca Niksar'da Melik Ahmet Gazi Zaviyesi, Nazif Öztürk, "Niksar'da Danişmendliler Dönemi Zâviyeleri ve Melik Ahmed Gazi Zâviyesi", **Danişmendliler Döneminde Niksar'da Tıp tarih ve Kültür Sempozyumu**, 6-8 Ekim 2000, Niksar, s. 108-118, Tokat'ın toplumsal ve düşünce yapısını yansıtmaktadır. Sayının fazlalığı Tokat'ı farklı kılmakla birlikte Anadolu kentleri içerisinde ki önemini de yansıtmaktadır.

³⁶ Mehmet Mercan- Mehmet Emin Ulu, **Tokat Kitabeleri**, Türk Hava Kurumu Basım Evi İşletmeciliği, Ankara, 2003, s. 23-26.; Hamza Gündoğdu- A. Ali Bayhan- A. Murat Aktemur- İ. Umut Kukuracı- Adem Çelik- Burhanettin Güneş, **Tarihi Yaşatan İL TOKAT**, Ankara, 2006, s. 183.

³⁷ Yavi, 1986, s. 46.

³⁸ Gündoğdu ve diğerleri, 2006, s. 185.

Bu mekanın batı duvarında bir pencere açıklığı ile doğu duvarında ise eyvanla bağlantısını sağlayan kemerli bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Giriş bölümünün doğusunda ana girişin karşısındaki kemerli bir girişten, merkezi kubbeli ana mekana ve güneyinde yer alan ve merkezi mekanla bütünleşen tonozlu eyvana ulaşılmaktadır. Merkezi kubbenin doğu duvarında birisi kapanmış durumda olan iki pencere açıklığı yer alıyor. Eyvanın güney ve doğu duvarlarında alt seviyelerde birer pencere, yine güney duvarında üst seviyede geniş bir tepe penceresi bulunuyor. Eyvanın doğu ve batı duvarlarında karşılıklı birer niş, merkezi kubbeli mekanın kuzeyinde, dikdörtgen planlı, tonoz örtülü büyük bir mekan yer almaktadır³⁹ (Resim:32).

Batı cephesinin ortasında yer alan taç kapı da sarı ve kırmızı renkli taşların dönüşümlü dizilmesiyle iki renklilik oluşturulmuş, giriş kemerinin üzerinde dört satırlık yapım yazıtı yer almaktadır. Sütunceler konik başlıklara sahip olmakla birlikte oldukça uzun tutulmuştur. Zaviyenin yapımında ağırlıklı olarak moloz taş, köşelerde, taç kapıda, pencere sövelerinde düzgün kesme taş, geçişlerde ve kemerlerde tuğla kullanılmıştır.

Tokat/Merkez- Sümbül Baba Zaviyesi (Dar'üs- Sülehası)

Tokat merkezinde Bahçe Kapısı mevkiinde, Gazi Osman Paşa Bulvarı'yla Kışla Yolu'nun kesiştiği alanda bulunuyor (Resim:33,34). Taçkapısı üzerindeki üç satırlık yazıtında 691/1291-1292 yılında Pervane Muineddin'in kızının azatlı kölesi Hacı Abdullaoglu Sümbül tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir⁴⁰. Sümbül Baba'nın Hacı Bayram Veli'nin öğrencisi olduğu ifade ediliyor⁴¹.

Kubbe ile örtülü kapalı avlulu alana açılan bir eyvan ve bu alanla bağlantılı olarak buraya açılan bir giriş koridoru, yan hücreler ile türbeden oluşan kuruluş düzeni göstermektedir (Şekil:9, Resim:34,35). Dışarıya doğru taşıntı yapan taçkapıdan, koridor şeklinde düzenlenen giriş bölümüne geçilmektedir. Üç basamakla inilen bu alanın üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Resim:36). Eyvanın kuzey duvarının üst hizasında geçiş elemanı kalıntılarına benzer izler, holün ortasına rastlayan kısımda bir kubbe veya yıldız

³⁹ Gündoğdu ve diğerleri, 2006, s. 185, 186.

⁴⁰ Mercan-Ulu, 2003, s. 21, 22.; Gündoğdu ve diğerleri, 2006, s. 177, 178.

⁴¹ Ersal Yavi, **Tokat (Koman), Niksar (Neocaesarea), Zile (Zela), Artova, Erbaa (Erek), Turhal (Talaria), Reşadiye (İskefirsir), Almus (Alamus)**, Tokat Otelcilik ve Turizm A.Ş. Yayınları, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, s.49.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

tonozun var olabileceği düşünülmektedir. Holün kuzey duvarından birer girişle iki ayrı mekana girilmekte, taçkapiya yakın olan ilk mekan, dikdörtgen planlı olup doğu duvarındaki girişten, kareye yakın bir diğer alana geçilmektedir. Holün kuzeyinden geçilen diğer mekan ise, dikdörtgen planlı, büyük bir alana olarak yapılmıştır. Her üç alanın üzeri ahşap örtülüdür. Holün batısından kemerli bir girişle dört kenarı farklı boyutlarda olan kareye yakın, tonozlu başka birime geçilmektedir. Giriş bölümünün güneyinde açılan kemerli bir girişle kare planlı avlu özelliğindeki, merkezi kubbeli alana ulaşılmaktadır (Resim:37). Bunlardan soldaki, diğerine göre daha yukarıda sivri kemerli, sağdaki yay kemerlidir. Güney duvarında ise iki adet boşaltma kemerinin izleri vardır. Bu mekanın doğusunda tonozlu eyvan yer almaktadır. Eyvanın güney duvarındaki kemerli bir girişle kare planlı, kubbeli türbe kısmına ulaşılmaktadır. Doğu duvarının ortasında yer alan diğer giriş dışarıya açılmaktadır⁴².

Doğu cephesi üzerinde yer alan mukarnas kavsaralı taçkapi tümüyle mermerden yapılmıştır. Yapının zaviye kısmı moloz taştan, türbe kısmı ise moloz taş ve kesme taşın birlikte kullanımı ile yapılmıştır.

Tokat Ebul'l Kasım (Ali Tusi) Kümbeti

Tokat merkezinde Sulu Sokak'ta bulunan yapının, 631/1233-1234 yılında Ebu'l Kasım Bin Ali El Tusi tarafından yaptırıldığını yazıtından öğreniyoruz⁴³. 1934, 1953⁴⁴ ve son yıllarda onarım görmüştür (Resim:38,39). Cenazelik katı olmayan (?) kümbet kare gövdelidir üzeri sekizgen kasnak üzerine oturan külahla örtülüdür (Şekil:10, Resim:38,39). Taş, tuğla, sırlı tuğla ve çininin bir arada kullanılması bakımından önemlidir. Güney cephesinde pencere açıklıklarının üzerinde iki satır halinde düzenlenen yapım yazıtı yer alıyor. Pencereler üzerinde çini mozaik tekniğinde kolları birbirine bağlanan gamalı haçlar firuze ve lacivert renklidir. Devamında çini mozaik tekniğinde mor renkli çinilerden oluşan yazıt izlemektedir. Sivri kemerli pencere alınlıkları birbirini kesen altıgenlerle bezenmiştir. Çubukları sır altına geometrik süslemelerin yapıldığı levhalarla kesilmiştir. Aralarında daha küçük boyutlu, firuze renkli

⁴² Gündoğdu ve diğerleri, 2006, s. 179-181.

⁴³ Mercan-Ulu, 2003, s. 3-5.; Önkal, 1996, s. 249-252.

⁴⁴ Yavi, 1986, s.50.

altıgenler yer almaktadır. Kemerlerin üst yanlarında oluşan üçgen boşluklar, firuze ve mor çinilerle bezenmiştir⁴⁵ (Resim:40).

Tokat/Niksar-Ulu (Melik Gazi-Yağbasan) Camisi

Niksar Kalesi surlarının dışında, kuzeydoğu eteğinde Cami-i Kebir Mahallesi'nde olan cami boyuna düzenlemeli mihrap duvarına dik beş sahnınlıdır (Şekil:11, Resim:41,42). Danişmend Gazi adına Nizameddin Yağbasan tarafından düzenlenen vakfiyede caminin adı "Bey Camii" olarak geçmektedir⁴⁶. Osman Turan, Nizameddin Yağbasan'ın Sivas ve Niksar'da bir takım etkinliklerde bulunduğunu belirterek; cami, türbe (Danişmend Ahmed Gazi'nin) hanekah ve hanlar inşa ettirdiğini açıklamasına karşın⁴⁷ Ulu Caminin yakınında bulunan mezarı nedeniyle halk arasında Çenepnizade Hasan Efendi tarafından yaptırıldığına ait görüşler çoğunluktadır⁴⁸.

Cephelere kare, dikdörtgen ve silindirik şekilli payandalar yerleştirilmiştir. Sonradan eklenen minare batı cephesinin ortasındadır. Yapının kuzeydoğu köşesi pahlanmıştır. Caminin üzeri biri mihrap üzerinde olmak üzere iki kubbe ve tonozlarla örtülüdür.

Yapımda kesme ve moloz taş, sonradan eklenen minarede ise tuğla kullanılmıştır. Düz toprak damlı olduğu anlaşılan⁴⁹ caminin üst

---

⁴⁵ Tuncer, 1986, s.248-251.; Şerare Yetkin, **Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1986, s. 50, 51.

⁴⁶ Hasan Akar- M. Necati Güneş, **Niksar'da Vakıflar ve Tarihi Eserler**, (Niksar), 2002, s. 79. Nazif Öztürk'ün yaptığı araştırma sonucunda Vakıflar Genel Müdürlüğünde, Niksar adıyla kayıtlı 19 vakfiye bulunduğu belirtilmekle birlikte bunlardan en eskisinin 560/1164 yılına ait olan Melik Danişmend Gazi İbni Seyyid Melik Gazi İbni Hüzeyin Gazi adıyla kayıtlı olduğu ve zaviye amaçlı olarak düzenlendiği belirtilmekte, camiyle ilgili açık bilgiler bulunmamaktadır. Öztürk, 1991, s. 51.

⁴⁷ Turan, 1993, s. 202. Dönemin önemli yazmalarından olan Danişmendname'de beyliğin kurucusu olan Melik Danişmend Gazi'nin Ali oğlu Mızrab'la 'Nazir'ül cema'ın' oğlu olduğu, Ankara Bey'i Kaytal'ın kızıyla evlendiği, Niksar yakınlarında şehit edildiği ve türbesinin burada bulunduğu, kahramanlıklarından ve verdiği mücadelelerden geniş olarak söz edilmesine karşın cami ile ilgili bilgilere rastlanılmamakta, caminin Danişmend Ahmed Gazi tarafından yaptırıldığına dair bir kanıt yer almıyor. **Danişmendname**, Haz. Necati Demir, Niksar, 1999.

⁴⁸ Sabri Özyurt., **Niksar'da Osmanlı Öncesi Türk Eserleri**, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Öğrenci Tezi, Erzurum, 1986, s. 6-12.

⁴⁹ Tanju Cantay, "Niksar Ulu Camii", **Bedreddin Cömert'e Armağan**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Dergisi- Özel Sayı-, Ankara, 1980, s. 366. Burhan Kaçar., "Danişmend Döneminde Kültür ve Sanat", **Niksar'ın Fethi ve Danişmendliler Döneminde Niksar Bilgi Şöleni Tebliğleri**, 8 Haziran 1996, Niksar, 1996, s. 31, 32.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

örtü sistemi dört yöne eğimli kırma çatıyla sağlanmıştır. Güney tarafta ise mihrap önü kubbesi dıştan kasnaklı konik külahla örtülmüştür⁵⁰. Son şeklini 1967-1970 yılı onarımlarında almış olmalıdır⁵¹.

Taçkapyı üç bordür kuşatmaktadır (Resim:43). Birincisi dar bordürle iç içe altıgen geçmeleri ikincisi gamalı haç geçmesi, üçüncüde ortada daralan sekiz kenarlı zincir geçmesi şeklindedir. Zıvanalı basık kemerli girişin üzerindeki yazıtlık yerinin boş olmasına karşın⁵² yapıya ait daha önceki fotoğraflarda sonradan yerleştirildiği anlaşılan yazıtta Kur'an'dan bir ayetle birlikte 1317/1899-90 yılı geçmektedir⁵³. Payelere oturan ve sivri kemerlerle birbirine bağlanan sahinlerin üzeri orta sahinin dışındaki alanların üzerinin beşik tonozla örtülü olması ile dikkati çekmektedir (Resim:44). Taştan yapılan mihrap üç enli bordürle kuşatılmıştır. İlk bordürde on iki köşeli yıldız, ikincisinde eş kenarlı altıgenlerden oluşan on iki gen geometrik süsleme, üçüncüsünde altıgen geçmesi işlenmiştir. Bordürden mihrap nişine geçiş, üzerinde sarmaşık motifi olan eğimli bir bordürle sağlanmıştır. Beş kenarlı mihrap nişi on iki köşeli yıldız geçmesiyle doldurulmuştur. Mihrap kavsarasında beş sıra mukarnas sırası yer almaktadır. Kavsara köşelerinde gamalı haç geçmesi ve geometrik bezeli kabaralar yer almaktadır. Nişin alt kısmında istiridye tepelikli ikinci bir niş yer alır⁵⁴ (Resim:45,46). Minber taştan yapılmış olup, daha sonradan onarım geçirmiştir (Resim:47).

Tokat/Niksar-Yağıbasan Medresesi

Niksar Kalesinde bulunan ve aynı isimle anılan Yağıbasan Medresesi 552/1157 yılında yine Nizameddin Yağıbasan tarafından yaptırılmış, kapalı avlulu, iki eyvanlı ve tek (?) katlı olarak sınıflandırılıyor⁵⁵ (Şekil:12, Resim:48,49). Tromplarla geçilen kubbe

---

⁵⁰ Ancak, bu yalancı kasnağın hem yüksek olduğu hem de üzerinin kiremit kaplı çatıyla örtülü olduğu eski resimlerinden anlaşılmaktadır. Nazif Öztürk, "Vakıflar Arşiv Kayıtlarına Göre Niksar Vakıfları", **Vakıflar Dergisi**, S.XXII, Ankara, 1991, 63, R.1. Doğan Kuban, mihrap önü kubbesinin ahşap fenerle örtülü olduğunu ifade etmektedir Doğan Kuban, **Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları**, İstanbul, 1965, s. 122.

⁵¹ Halit Çal, **Niksar'da Türk Eserleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989, s. 12, dpn.23.

⁵² Cantay, 1977, s. 366.; Çal, 1989, s. 12.

⁵³ Öztürk, 1991, s. 64, R.4.; Cantay, 1980, s. 371.

⁵⁴ Cantay, 1980, s. 367.; Çal, 1989, s. 15.

⁵⁵ Kuran, 1969, s. 15-16.; Sözen, 1972, s. 26-29.; Çal, 1989, s. 64, 65.

çapı 11.00 m. olması önemli bir uygulamadır⁵⁶. Avluya açılan iki eyvandan doğudaki girişle aynı düzlem üzerinde olmamakla birlikte kuzeydeki eyvanın yanlarında birer küçük, köşelerde kuzeye doğru çıkıntı yapan daha büyük dikdörtgen planlı birer mekan yer almaktadır. Avlunun batısında yan yana üç hücre yer bulunmaktadır (Resim:50). Halit Çal, A. Gabriel'e dayanarak güney yönünde altı hücre ve olması gerektiğini belirtiyor⁵⁷. Mekanların üzeri avlunun dışında sivri kemerli beşik tonozlarla örtülmüştür. Yapımda ağırlıklı olarak moloz önemli kısımlarda kesme taş kullanılmıştır (Resim:49,50).

Tokat/Niksar-Kırkkızlar Kümbeti

Niksar kent merkezinde bulunan yapının kesin yapım yılı bilinmiyor (Resim:51,52). Araştırmacılar tarafından değişik yapım yılları öneriliyor⁵⁸. Yazıtına göre sanatçı adı olarak Marendli Ebu Bekir Oğlu Ahmed (Amel-i Ahmed Bin Ebu Bekr El Marendi)⁵⁹ belirlenebilir. Cenazeliği bulunan yapı sekizgen planlı olarak düzenlenmiş, cenazelik bölümü taştan, gövde kısmı ise tuğladan yapılmış üzeri çokgen bir külahla örtülmüştür (Şekil:13, Resim:52).

Tokat/Niksar-Çöreği Büyük Tekkesi

Niksar şehir merkezinde yer alan yapı kesin yapım yılı bilinmemekle birlikte XIV. yüzyıla veriliyor⁶⁰ (Şekil:14, Resim:53). Ortadaki avluya güneydeki dışında, ana eksenlerde açılan üç eyvan ve köşe odalarından oluşan plan düzenlemesi ile farklı bir bölge de örneği yansıtır durumdadır. Dört eyvanlı plan tipinin Gazneli-Karahanlı ve Büyük Selçuklu dönemlerinden başlayarak yaygın olarak kullanıldığı⁶¹ ve bu plan şemasının Anadolu'da da benimsendiği çeşitli yapı örneklerinden anlaşılmaktadır. Taçkapı

---

⁵⁶ Sözen, 1972, s. 28.

⁵⁷ Çal, 1989, s. 66, 67.

⁵⁸ Tanju Cantay, II. Rükneddin Süleyman Şah dönemine (1196-1204), Tanju Cantay, "Niksar Kırk Kızlar Kümbeti", **Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X, 1979-1980**, İstanbul, 1981, s. 85., O.Cezmi Tunçer, 1220 yılı dolaylarını, Tuncer, 1986, s. 245, Halit Çal ve Hakkı Önkal, XIII. Yüzyılın ilk çeyreğini, Çal, 1989, s. 44-48.; Önkal, 1996, s. 82, 83, veriyorlar.

⁵⁹ Bayburtluoğlu, 1993, s. 19-121.

⁶⁰ Çal, 1989, s. 60.

⁶¹ Günkut Akın, **Asya Merkezi Mekan Geleneği**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.

üzerinde bulunan ve koşar durumda verilen geyik figürü⁶² ise yapının önemli öğelerinden bir diğerini oluşturuyor (Resim:54).

Değerlendirme ve Karşılaştırma

Eski Malatya Ulu Camisinde; tuğladan yapılan mihrap önü kubbesi+ eyvan+ avlunun batı cephesinin ilk yapıma ait olmalıdır. Güney cephesinde tuğladan yapılan mihrap önü kubbesi kasnağının duvarın ortasına doğru devam etmesi günümüze ilk yapının durumu hakkında değerlendirme yapabileceğimiz çok önemli bir kalıntıdır. Bu da ilk yapımda cephelerin tümüyle tuğladan olabileceğini gösterebilir. Benzer bir uygulamayı Siirt/Ulu Camisi (523/1128-1129)⁶³ ve Harput Ulu Camisi (551/1156-?-)⁶⁴ içinde düşünebiliriz (Resim:55,56). Batı kanadı ayaklarının iç yüzlerinin bir kemer başlangıcına rastlamadan yükselmesi ve çini bezeli olması nedeniyle⁶⁵ bu bölümdeki tonoz yönünün kuzey- güney yönleri doğrultusunda olması gerektiği görüşünü paylaşıyoruz. Diğer yandan avlunun batı kanadında son ayağın kuzeydeki “Kaysariye” denilen kısma girmesi ve burada bir kemer gözünün daha olması gerektiğini gösterir. Yani beş kemer genişliğinde olmalıydı. Avlunun yanlarında ve kuzeyinde eyvan düzenlemesine işaret edebilecek izlerin olmaması farklı olan diğer yanlarındandır. Yıldız Keskin’ininde belirttiği gibi Anadolulu yanı belirten ve Büyük Selçuklu cami mimarisinin tümüyle örnek alınmadığının göstergesidir. Ama neden Büyük Selçuklu cami planının benzerini sadece Eski Malatya’da bulmamız ilginç görünüyor. Bunu dönem içerisinde Malatya’da yaşayanların düşünce ve toplumsal yapısında, yaşantısında ve İran’a yakınlığı ile açıklayabiliyoruz⁶⁶. Eski Malatya Ulu Camisi’nin dikdörtgen planlı, mihrap önü kubbesi, avlu (orta açıklık) uygulamasının benzerini; özgün bir plan uygulaması olarak Anadolu Selçuklu döneminde, Kayseri/ Ulu Camisi (1134-1143, 602/1205-1206) Kayseri/ Mahperi Hatun (Huand) Hatun Camilerinde (635/1237-1238)... olduğu gibi çoğu camilerde görebilmek

⁶² Hamza Gündoğdu, “Tokat’tan Birkaç Figürlü Kabartma Hakkında”, **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü Yay., Erzurum, 2004, s. 68-70.

⁶³ İdris Köprülü- Uğur Ünalı, “Siirt Ulu Camii ve Minaresi”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S.5, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1983, s. 19-36.

⁶⁴ Şahin, 2015, s. 161-167.

⁶⁵ Arık, 1969, s. 365-371.

⁶⁶ Bayram, 1994. s. 79-92.

mümkündür⁶⁷. Eski Malatya'nın İran'dan çok Erzurum ve Kayseri'ye olan yakınlığına göz önüne alınmalıdır. Bu uygulamada Anadolu'da Selçuklu dönemi sanatının özgün ve belirleyici yönlerinden birisidir. İlk yapımda minare olmadığı sonradan büyük bir olasılıkla batı cephesinin onanım sırasında yapıldığı düşünülebilir. Minarenin konumu kaidesinin yerleştirilişi buna işaret etmektedir. Güneydeki taçkapının ilk orijinal özellikleri taşıdığı belirtilmektedir⁶⁸. Büyük bir olasılıkla batı ve doğu taçkapılarının yapıldığı yıllarda kuzey yönde de bir taçkapının varlığı düşünülebilir.

Caminin Büyük Selçuklu camileri ile benzerlikler gösterdiği, fakat onlardan ayrılan yönleri bulunmaktadır. İsfahan (465? 485-1072/1092 M.), Gölpayegan (502 -512/1108- 1118), Zevvare (530/1135) ve Ardistan (553/556 fiil 58/1160 M.)⁶⁹ Mescid-i Cumalarının genelde XII. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıktığı görülmektedir (Şekil:15). Bu camilerde mihrap önü kubbesi+ eyvan+ dört eyvan şeması+ avlu plan özelliklerini oluşturmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Eski Malatya Ulu Camisi'nde her ne kadar kullanılan malzeme yönünden yani tuğla kullanımı yönüyle Büyük Selçuklu camileri ile mihrap önü kubbesi+ eyvan+açık avlu uygulaması yönleriyle benzerlikler olsa da, dört eyvan şemasının olmayışı yönüyle farklılıklar görülmektedir. Büyük Selçuklu camilerinde vazgeçilemeyen bir öge olarak yer alan dört eyvan şeması bu camide bulunmamaktadır. Ayrıca belirtilmesi gereken yönlerden birisi de camide sanatçıların Anadolu, Malatyalı olmaları Anadolu'ya özgü yanlardan diğerini oluşturuyor.

Mihrap önü kubbesi, ve orta açıklık uygulamasını Erzurum/Ulu Camisi (1179), Kayseri/Ulu Camisi (1130-1140), Niksar/Ulu Camisi (1145).. gibi camilerde Anadolu'da erken yıllarda görülmektedir. Özellikle Malatya, her ne kadar kültürel ilişkiler olsa da İran'dan çok Kayseri'ye daha yakındır. Bu yapıtlar yapım yılları bakımından Eski Malatya/Ulu Camisi'nden erken ya da çağdaştır. Bu nedenle bu uygulama çağın ve Anadolu'nun özellikleri olarak görülmelidir⁷⁰.

Malatya ve çevresi ilkin I. Kılıçarslan döneminde (1104) Malatya

---

⁶⁷ Şahin, 2014, 121-130, 206-216.; Şahin, 2015, s. 81-87, 109-124.

⁶⁸ Arık, 1969, s. 143.

⁶⁹ Cezar, 1977, s. 354-365.

⁷⁰ Ayrıntılı tanımlama ve değerlendirmeler için Şahin. 2015, s 81-87, 109-124.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

ele geçirilmiş⁷¹, 1142 yılında Danişmendliler'den Aynüddeve Danişmendliler'in Malatya kolunu kurmuş, 1178 yılında da II. Kılıçarslan Danişmendli beyliğini ortadan kaldırarak Selçuklu sınırları içerisine katmıştır⁷². Özellikle Selçuklu egemenliğine geçtikten sonra burada bir caminin yapılmış olması kaçınılmazdır. Olasılıkla bu cami Ulu Cami olabilir.

Eski Malatya Şahabiyye-i Kübrâ Medresesi'nde açık avlulu olma olasılığı yüksek, iki eyvanlı, tek katlı planı ile Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinde medreselerde uygulanan belirgin plan tipinin özellikleri görülüyor.

Eski Arapkir'deki cami doğu ve batı düzenlenişi yönüyle farklılık gösterdiği anlaşılıyor. Batı kanadının zaviye özelliği taşıdığı düşüncesine katılmakla birlikte cami+zaviye, hanikah yapısıyla birlikte işlevleri yönüyle farklı olan bir yapı örneği ile karşılaşılıyor. Eski Arapkir- Kemaliye⁷³- Divriği bağlamında düşündüğümüzde burasının cami+zaviye+hanikah işlevlerini yerine getiren bir yapı grubu oluşu ile de farklılığı beliriyor.

Garipler (Gaziler) Camisinde uygulanan merkezi plan uygulamasının dışında kapalı avlulu medrese plan şemalarının ilk örneklerinin Tokat'ta görülmesi ilginç görünüyor. Söz konusu plan örnekleriyle Osmanlı dönemi yapılarına öncülük etmekle birlikte, Tokat ve çevresinin bu yönüyle özel bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

Yapıda uygulanan merkezi plan şeması Anadolu Selçuklu mimarisi için önemli bir adım özelliğinde olmakla birlikte, dönem içerisindeki yapılarda tek örnek durumundadır⁷⁴. Daha önceki örneğini Karahanlılar döneminden Hazara Diggaron Camisinde (XI. yüzyıl)⁷⁵ (Şekil:16) gördüğümüz plan şemasının gelişmiş örnekleri Osmanlı döneminin özgün plan şemalarını oluşturuyor. Atina Fethiye Camisi (1458)⁷⁶, Elbistan Ulu Camisi (1520 dolayları)⁷⁷, İstanbul Şehzade

⁷¹ Işın Demirkent, *Türkiye Selçukluları Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1996, s. 52, 53.

⁷² Turan, 1993, s.211.; Bayram, 1994, s.80.

⁷³ Kadir Pektaş, *Kemaliye (Eğin) de Türk Mimarisi*, Ankara, 2006.

⁷⁴ Şahin, 2015, 1-31, 109-124.

⁷⁵ Cezar, 1977, s. 147, 148.

⁷⁶ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 2. Baskı, İnkılâp Kitabevi, Ankara, 2004, s. 114-116.

⁷⁷ Aslanapa, 2004, s.177, 178.

Camisi (1544-1548)⁷⁸, İstanbul Sultan Ahmet Camisi (1609-1616)⁷⁹...bu plan türünün denendiği önemli örneklerdendir.

Enine düzenlemeli mihrap duvarına paralel ve boyuna düzenlemeli mihrap duvarına dik sahinlerden oluşan plan şemalarının uygulandığı Anadolu Selçuklu dönemindeki cami plan şemalarından farklılaşmakta, Garipler Camisinin merkezi plan şeması yeni bir deneme olarak görülüyor ve Osmanlı mimarisine öncülük etmesiyle önem kazanıyor. Diğer yandan bu plan şemasının Tokat'ta ortaya çıkması yanıtlanması gereken bir sorudur.

Kapalı avlulu olarak Tokat'ta ortaya çıkan Yağbasan medreselerinin burada ortaya çıkış nedeni olarak zaviye-hanikah örneklerinin fazlalığı, bu yapıların kubbe-tonoz bileşiminden oluşan örtü sistemin varlığı ve Bosra Gümüştekin Medresesi planı (530/1135-1136) ile ilişkilendirilmesi gösterilmektedir⁸⁰. Daha doğrusu Yağbasan Medreselerinin başlangıçta zaviye+hanikah amaçlı olarak kullanılma düşüncesi de buna kaynaklık edebilir. Orta Karadeniz Bölgesinde Tokat ve çevresi tekke ve zaviye yapılarının yoğunlaşması, Anadolu'da Ahilik teşkilatının gelişimin sağlandığı⁸¹ önemli yerlerden olması bakımından dikkati çekmektedir. Turhal ilçesinin Gümüştop (Dazya) Köyündeki zaviye yapısı (777/1375) yan mekanlı plan özelliği gösterir⁸². Bölgedeki farklı plan tipinin diğer bir örneğini oluşturması açısından önemli bir örnek durumundadır.

Boyuna düzenlemeli mihrap duvarına dik beş sahinli plan grubu içerisinde sınıflandırdığımız Niksar Ulu Camisinde⁸³ dilatasyon izleri desteklerin daha sonra yapılmış olabileceğini göstermektedir. Mihrap önü kubbesi ve orta alandaki açıklık (sonradan kubbe ile örtülmesine karşın orijinalinde açık olmalı) uygulamasıyla; Kayseri Ulu Camisi (1130-1140, 602/1205-6), Erzurum Ulu Camisi (1179), Kayseri

---

⁷⁸ Godfrey Goodwin, **A History of Ottoman Architecture**, Thames And Hudson, London, 1971, s. 207, 208.; Oktay Aslanapa, **Mimar Sinan Hayatı ve Eserleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1988, s.14-17.; Aslanapa, 2004, s. 208-212.

⁷⁹ Goodwin, 1971, s. 343-350.; Aslanapa, 2004, s. 372- 384.

⁸⁰ Kuban,1965, s.144.; Aptullah Kuran, "Tokat ve Niksar'da Yağı-Basan Medreseleri", **Vakıflar Dergisi**, S.VII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., İstanbul, 1968, s.39-43.

⁸¹ Mikail Bayram, **Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu**, Damla Mat. Ve Tic., Konya, 1991, s. 114-119.

⁸² Erol Yurdakul, "Tokat Vilayetinin Gümüştop (Dazya) Köyündeki XIV ncü Yüzyıla Ait Eski Eserler", **Vakıflar Dergisi**, S.VIII, Ankara, 1969, s. 243-247.

⁸³ Şahin, 2015, s. 155, 156.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

Mahperi (Huand) Hatun Camisi (636/1238-1239) geleneğindedir⁸⁴. Ayrıca sahinlarda çapraz tonoz örtü düzenlemesi yönüyle Konya İplikçi Camisi (598/1201, 1332)⁸⁵, Ermenek Meydan Camisi (XIV. Yüzyıl)⁸⁶, Aksaray Ulu Camisi (510-550/1116-1155, 811/1408)⁸⁷ ile benzerlik göstermektedir⁸⁸.

Niksar Ulu Camisi, konumu yönüyle şehir surlarının dışındadır. XII. Yüzyıl içerisinde Danişmendliler döneminde kaledeki bir mescit ya da caminin –Fethiye Camisi- gereksinimini karşıladığı, ilerleyen süreçte şehrin gelişimine koşut olarak Ulu Caminin bunun yerini aldığı belirlenebilmektedir⁸⁹. Bunların yanında Pervane Muineddin Süleyman'ın bölgedeki varlığı⁹⁰ ve imar etkinlikleri bilinmektedir. Tanju Cantay'ında değindiği gibi taçkapıdaki yazıtın konumu ve bu yönden Tokat Gökmedrese (1265-1277) ile benzerliği, bezeme özelliklerinin daha çok XIII. Yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğindeki yapılarla Aksaray Sultan Hanı –açık bölüm taçkapısı-(626/1228-1229), (Tokat- Amasya yolunda Hatun Hanı (636/1238/39), Kayseri Hacı Kılıç Cami ve Medresesi (647/1249/50), Antalya Karatay Medresesi (648/1250/51), Aksaray Zinciriye Medresesi (XIII. Yüzyılın üçüncü çeyreği)⁹¹ ...olan yakın benzerlikleri caminin taçkapı ve mihrabının XIII. Yüzyılın ikinci ya da üçüncü çeyreğinden olabileceği düşüncesinin artmasına neden olmaktadır. Yani XII. Yüzyılın içerisinde varlığı belirlenebilen caminin, daha çok plan özelliği yönünden XII. Yüzyılın ikinci çeyreğindeki camilerle

---

⁸⁴ Mustafa Kemal Şahin, **Anadolu'da Selçuklu Dönemi Camileri-I Boyuna (Derinlemesine/Dikine) Düzenlemeli Camiler (Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışına Kadar)**, Merdiven Yayınları, Ankara, 2014, s. 115-120.

⁸⁵ Mehmet Önder, **Mevlana Şehri Konya**, 2. Baskı, Konya Turizm Derneği Yay., Ankara, 1971, s. 105-108.; Doğan Kuban, "Selçuklu ve Danişmendli Bölgelerinde Camiler", **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Ed. D. Kuban, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 40.

⁸⁶ Ali Kızıltan, **Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler-XIV. Yüzyıl Sonuna Kadar-**, İstanbul, 1958, s. 16.

⁸⁷ İ. Hakkı Konyalı., "Aksaray Ulu Camii", **Vakıflar Dergisi**, S.X, Ankara, 1973, 273-288.; İ.H. Konyalı., **Abideleri ve Kitabeleri İle Aksaray Tarihi**, C.2, İstanbul, 1974, s. 1221-1261.

⁸⁸ Şahin, 2014, 153-158.

⁸⁹ Tuncer Baykara, "Ulu Camii- Selçuklu Şehrinde İskanı Belirleyen Bir Kaynak Olarak-", **Bellekten**, C.LX, S.227, Ankara, 1996, s. 95, 33-59.

⁹⁰ Nejat Kaymaz, **Pervane Mu'înüd-din Süleyman**, AÜ DTÇF Yay., Ankara, 1970, s. 73, 114.; Osman Turan., **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin- Tercüme ve Araştırmalar**, Ankara, 1988, s. 158.

⁹¹ Cantay, 1980, 368-369, dpn.12-16.

benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Taçkapı ve mihrap süslemelerinin XIII. Yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğindeki yapıların bezemeleriyle yakınlıklar sağlanması nedeniyle bu süreçte onarımlar geçirdiği düşüncesine katılabiliriz.

Kırk kızlar Kümbetin üslup özellikleri, Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahanesi (617/1220) ve Sivas Ulu Camisi minaresi (XIII. Yüzyılın başları) ile benzer özellikler gösterdiği varsayımı üzerinde duruluyor⁹². Tokat-Niksar ve Sivas ilintilerinin sağlanması bölgesel özelliklerin belirginleşmesi açısından önemli görünüyor. Kemah Mengücek (Melik) Gazi Kümbetinde de (XIII. Yüzyılın ilk çeyreği)⁹³ gövde kısmında tuğla kullanılması ve “Amel-i Ömer Bin İbrahim El-Taberi”⁹⁴ biçiminde sanatçı adının geçmesi (Resim:57,58) yanı sıra Büyük Selçuklu geleneklerini Anadolu’da yansıtan yapılardan olması iki yapı arasındaki benzerliğin nedenlerini de açıklar özelliğe. Bu durumda Kemah- Niksar ilintileri de sağlanmış oluyor. Ayrıca taş ve tuğla kullanımı yönüyle Aksaray/Selime Köyü Kümbeti (XIII. yüzyılın başları)⁹⁵ (Resim:59) olan benzerliği de ifade etmek gerekli. Diğer yandan kare biçimli gövde düzenlemesi yanı sıra tuğla kullanımı yönüyle Tokat/ Ebul’l Kasım (Ali Tusi) Kümbeti ile Kayseri/Pınarbaşı-Melik Gazi Kümbeti (XII. Yüzyılın son çeyreği)⁹⁶ (Resim:60,61) arasında da diğer bir benzerlikten söz edebilmek mümkün görünüyor.

Niksar Çöreği Büyük tekkesi taçkapısı üzerinde bulunan geyik figürü yine Orta Asya kültür ve yaşam anlayışının devamlılığını göstermektedir. Orta Asya’da göçebe/bozkır kültürünün önemli öğelerinden birisi olan geyik; günlük yaşamda eti ve derisi için avlanan, kemiklerinden ve boynuzlarından yay, bıçak gibi araçlar elde edilen, derisinden ise giyisi amaçlı olarak yararlanılması⁹⁷ yanı sıra Şaman davulunu taşıyan, ölümlerin ruhunu öbür dünyaya götüren,

---

⁹² Cantay, 1981, s. 96.

⁹³ Tuncer, 1986, 107-111.; Önkal, 1996, 46-53.

⁹⁴ Bayburtluoğlu, 1993, s. 268-269.

⁹⁵ Tuncer, 1986, s. 213-216.; Önkal, 1996, s. 87-90.; Zafer Bayburtluoğlu, “Niğde-Aksaray Selime Köyü Türbesi”, **Ön Asya**, Yıl:6, C.6, S.65, İstanbul, 1971, s. 16, 17. ; Aynur Durukan, “Selime’deki Türbe ve Anadolu- Türk Sanatındaki Yeri”, **Bedreddin Cömert’e Armağan**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Beşeri Bilimler Dergisi, Özel sayı, Ankara, 1980, s. 397-408.

⁹⁶ Tuncer, 1986, s. 155-159.; Önkal, 1996, s.231-234.

⁹⁷ Zofie Uçar, “Türk Kültüründe Geyik ve Geyikli Baba Üzerine Gözlemler”, **Kültür Evreni**, s.129-145. (<http://www.academia.edu/9508389>)

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

kötülük ve nazardan koruyan, yaşamın ve ölümün kaynağı olarak kabul edilmiş, kutsal varlıklar, nehirler ve dağlarda olduğu gibi başlangıçlar, bitişler, dirilme, yenilenme gibi özdeşleştirilmiş, geyik hayvan ana olarak, ve bunların sembolü olarak yansımıştır⁹⁸. İskit/Saka ve devamında Hun kültürüne ait olan kurganlarda geyik tasvirlerine rastlanılmıştır. Pazırık bölgesinde, kurganlardan (I-II-III-IV-V), ahşap, aplike parçalar üzerinde mücadele eder şekilde verilen geyik tasvirlerinin yanı sıra V.Pazırık kurganından çıkan Pazırık Halısı (M.Ö.V-III. Yüzyıl) üzerindeki geyik betimi önemli örneğini oluşturmaktadır⁹⁹. Anadolu kültürü içerisinde Orta Asya'dan gelen değerlerden birisi olarak geyik önemlidir. Türk kozmolojisinde Ağaç Ana ile birlikte yaratıcı ve soyun-atası olarak görülmesi bu değerlerin başında gelmektedir. Uzun boynuzları belli zamanlarda yenilediği için yaşam ağacına benzetilmiştir. Doğurganlığı, çoğalma evrelerini ve yeniden doğuşları simgeler. Geyiğin bu özellikleri hıristiyan ve İslam gelenekleri yanı sıra Altaylarda, Mayalarda ve Peubloların inançları ile benzerlikleri üzerinde durulmaktadır¹⁰⁰. Geyiğin tanrılara, kahramanlara, İslamiyetin kabul edilmesinden sonra evliyalara ve yardıma muhtaç insanlara hizmet veya yardım ettiğine, onları koruyup beslediğine inanılmıştır¹⁰¹. Geyiğin dinsel anlatılarda

---

⁹⁸ Gönül Öney, **Anadolu Selçuklularında Heykel ve Figürlü Kabartma**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1966, s.140.; Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi**, C.1, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971, s.569-573.; Nilgün Dalkesen, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Kültüründe Geyik Kültü", **Milli Folklor**, Yıl:27, S.106, 2015, s.58-69 (www.millifolklor.com).

⁹⁹ T.T. Rice, **Ancient Arts Of Central Asia**, Thames and Hudson, London, 1965, 34.; Nejat Diyarbekirli, **Hun Sanatı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s.114-135.; Thomas Hoving-John Richardson- Philippe de Montebello, **From The Lands Of The Scythians – Ancient Treasures from the Museums of the U.S.S.R 3000 B.C.-100 B.C.**, The Metropolitan Museum of Art- The Los Angeles County Museum of Art, New York, 1975, 11.; E. Fuat Tekçe, **Pazırık –Altaylardan Bir Halının Öyküsü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.; Ekrem Memiş, **İskitlerin Tarihi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005, s.60-118.; İlhami Durmuş, **İskitler (Sakalar)**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s.59-72.

¹⁰⁰ Alkan, 2005, s.119.

¹⁰¹ Ahmet Yaşar Ocak, **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1983. ; Irene Melikoff, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe**, Çev. Turan Alptekin, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2004.; Mehmet Mandallıoğlu, "Türk Mitolojisinden Anadolu'ya Taşınan Kültür- Geyik Motifi (The Culture Which Carried From Turkish Mythology To Anatolia: The Motif of Deer)", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)**, C.6, S.27, Yaz: 2013, 382-391.; Dalkekesen, 2015, s.59-62.

özellikle evliya kültü içinde yer alması, Geyikli Baba'nın¹⁰² geyiklerle beraber yürüdüğü ve geyiklere binmesi... Şamanizmin unsurları olarak görülmekle birlikte¹⁰³, toplumsal değerinin artmasına ve sürekliliğine neden olmuştur. Anadolu'da "Geyik" isminin çoğu yerleşim yerinde¹⁰⁴ anılmasını bu düşüncesinin yansıması olarak kabul edebiliriz. toplumsal anılan çoğu yerin bulunması toplumsal kültürün Bu nedenle çoğu tekkelerde geyik betimine rastlanılmaktadır¹⁰⁵. Karatay Hanı (638/1240)¹⁰⁶, Niksar Çöreği Büyük Tekkesi (XIII.-XIV yüzyıl) taçkapısında¹⁰⁷, Kastamonu Taşköprü Abdal Hasan Zaviyesinde (XV.yüzyıl)¹⁰⁸ taşıyıcı ayak üzerinde, Niğde Sungur Bey Camisinde (736/1335)¹⁰⁹, Eskişehir/Seyitgazi Kümbet Köyünde Bulunan Himmet Baba/Himmet Dede Kümbeti (XIII. yüzyılın başları)¹¹⁰ Afyon ve Seyitgazi müzelerinde bulunan mezar taşları (1156-1200-?, XIII-XIV.yüzyıl-?) üzerinde¹¹¹... örnekleri yer alıyor.

---

¹⁰² Uçar, s.131.

¹⁰³ İnan, s.83.

¹⁰⁴ Geyicek-Mucur / Kırşehir, Geyikdere-Altınova / Yalova, Geyikdere-Genç / Bingöl, Geyikgölü - Niksar / Tokat, Geyikırı-Biga/ Çanakkale, Geyikli-Kozluk/ Batman, Geyikli-Merkez/ Kastamonu, Geyikpınar-Akıncılar/ Sivas, Geyikpınar-Mutki/ Bitlis, Geyiksu-Merkez/Tunceli. (<http://www.Yerelnet.org.tr/Köyler>)

¹⁰⁵ Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.; Kutlu Özen, **Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri**, Dilek Matbaası, Sivas, 1996.

¹⁰⁶ Mustafa Denктаş, "Karatay Hanı", **Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları**, Ed. H. Acun, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.359.

¹⁰⁷ Gündoğdu, 1979, s.254.; Çal, 1989, 60.; Gündoğdu- v.d., 2006, s.435-440.

¹⁰⁸ Esra Yıldız, "Taşköprü Abdalhasan Köyü ve Türk Devri Mimari Eserleri", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.13, No:2, Ekim, 2005, s.586-590.

¹⁰⁹ Adem Çelik, "Sungur Bey Camii (Niğde) Doğu ve Kuzey Taçkapılarındaki Figürlerin İkonografik Değerlendirmesi", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi **Sanat Dergisi**, S.13, Erzurum, 2008, s.1-16.

¹¹⁰ Mustafa Kemal Şahin- Seringül Varis, "Eskişehir/Seyitgazi Kümbet Köyünde Bulunan Himmet Baba/Kümbet Dede Kümbeti Üzerine Yeni Düşünceler", **XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, 02-05 Kasım 2016, (Proceedings Of The XXth International Symposium Of The Medieval And Turkish Era Excavations And Art History Researches (02-05 November 2016), Ed. Doç. Dr. Ela Taş-Arş. Gör. Rumeysa Işık Yayla- Arş. Gör. Murat Alkan Sakarya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 2017, 622-652.

¹¹¹ Gündoğdu, 1983, s.61-93.; Seyirci- Topbaş, 1985, 36.

Sonuç

Anadolu'da; Malatya ve Tokat toplumsal, düşünsel ve tarihsel yönlerden önde gelen yerlerden olmakla birlikte Türkmen geleneklerinin etkili olduğu anlaşılıyor. Eski Malatya Ulu Camisinde Büyük Selçuklu (İran) İran geleneklerinin etkisi olsa da tam anlamıyla böyle olmadığı, Anadolu'ya özgü yanlar bulunduğu belirlenebiliyor. Diğer yandan, Tokat ise özellikle zaviye- tekkeleri ile ön plana çıkan yerlerden olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla bu düşünce ve sosyal yaşam biçiminin yapıların plan tiplerinin oluşumunda önemli rol oynadığı görülüyor. Kapalı avlulu plan tiplerinin Tokat'ta ortaya çıkma nedenine verilebilecek yanıtlardan birisini de bu yön oluşturuyor. Diğer yapı tiplerinde de olduğu gibi Anadolu Selçuklu dönemi yapıları, Osmanlı dönemi sanatının oluşumuna öncülük etmektedir.

Anadolu'da Selçuklu dönemi içerisinde plan tipleri, mimari ve süsleme özellikleri özgün ve ayrılan yönlerden birisini oluşturmaktadır. Bunun nedenini toplumsal yaşamda, kültürel yapıda ve en önemlisi devletin siyasal yapısında aramak gerekmektedir. Bunları belirlemeden farklılıkları açıklanamaz. Farklılıkların oluşumunda hoşgörülü bir toplumsal yaşayışın varlığının ekonomik yaşamda, özellikle XIII. yüzyılın ilk yarısındaki gelişmişliğinin büyük ölçüde rolü olmuştur. Diğer yandan Anadolu'da Selçuklu dönemi içerisinde plan özelliklerinin genelinde ele alınmaları Saltuklu, Mengüceklî, Artuklu, Danişmendî... gibi yapıtları coğrafi yönden değerlendirilmesinin yapılamayacağını, bir bütünlük içerisinde Anadolu Selçuklu dönemi sanatı içerisinde değerlendirilebileceğini göstermektedir. Diğer yandan Selçuklular Anadolu'ya geldiklerinde Anadolu'da kimlerin yaşadıkları ve beklentilerinin neler olduğu sorularına yanıt vermek sanırım yerinde olacaktır. Anadolu'da Selçuklulardan önce farklı kültüre, düşünceye, yaşayışa ve inanca sahip olan insanlar yaşamışlar ve yaşıyorlardı. Günümüze gelen yapıtlar bunların kanıtlayıcılarıdır. Bu nedenle etki ve etkilenme olayı yadsınamaz olarak ortaya çıkmaktadır. Her alanda olduğu sanatsal alanda da böyledir. Anadolu'da Selçuklu dönemini incelerken ya da Anadolu'daki başka bir uygarlığı incelerken sanıyorum Selçuklu öncesi Anadolu'sunun kültürel birikimi göz önünde tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKAR, H- GÜNEŞ, M.N., **Niksar'da Vakıflar ve Tarihi Eserler**, Niksar, 2002.
- ARIK, O., "Malatya Ulu Camiinin Asli Planı ve Tarihi Hakkında", **Vakıflar Dergisi**, S.VIII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1969, s.141-145.
- AKIN, G., **Asya Merkezi Mekan Geleneği**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.
- AKSULU, I., "Tokat Çukur Medresenin Yeni Bulgular Işığında Mimari Yapısının Değerlendirilmesi", Uluslar arası Türk Sanatı ve Arkeolojisi Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007, **Prof. Dr. Oluş Arık ve Prof. Dr. Rüçhan Arık'a Armağan, Konya Kitabı X, Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Özel Sayı**, Aralık 2007, Ed. Prof. Dr. Haşim Karpuz- Doç. Dr. Osman Eravşar, Konya, 2007, s. 63-76.
- ASLANAPA, O., **Mimar Sinan Hayatı ve Eserleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1988.
- ASLANAPA, O., **Türk Sanatı I-II**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.
- ASLANAPA, O., **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara. 1991.
- ASLANAPA, O., **Osmanlı Devri Mimarisi**, 2. Baskı, İnkılâp Kitabevi, Ankara, 2004.
- BAKIRER, Ö., **Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı. I-II**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1981.
- BAKIRER, Ö., "Anadolu Selçuklularında Tuğla İşçiliği", **Malazgirt Armağanı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 1972, 187-201.
- BAŞGELEN, N., **Birgi'den Gevaş'a Anadolu Notları**, Ufuk Matbaası, İstanbul, 1981.
- BAYBURTLUOĞLU, Z., "Niğde-Aksaray Selime Köyü Türbesi", **Ön Asya**, Yıl:6, C.6, S.65, İstanbul, 1971, s. 16, 17.
- BAYBURTLUOĞLU, Z.-MADRAN, E., "Anadolu'da 1308 M. Yılına Kadar Gerçekleştirilmiş Türk- İslam Yapıları Üzerine Sayısal Sıralamalar", **VIII. Türk Tarih Kongresi**. Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bildiriler, II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s.941-949.
- BAYBURTLUOĞLU, Z., **Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 1993.
- BAYRAM, M., "Selçuklular Zamanında Tokat Yöresinde İlmî ve Fikri Faaliyetler", **Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu**, 2-6 Temmuz 1986, Yay. Haz. H. Bolay- M. Yazıcıoğlu- B. Yediyıldız- M. Özdemir, 1987, s.30-37
- BAYRAM, M., **Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu**, Damla Mat. Ve Tic., Konya, 1991.
- BAYRAM, M., "Selçuklular Zamanında Malatya'da İlmî ve Fikri Faaliyetler", **Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi**, I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Konya, 1993, s. 119-124.
- BAYRAM, M., "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Yıl:1, S.1, Kasım, 1994, Konya, 1994, s. 79-92.
- CANTAY, T., "Bir Kuzey-Batı Anadolu Gezisinden Notlar, Amasya Halifet Gazi Medresesi- Amasya Halifet Gazi Kümbetindeki Roma Lahdi- Tokat Garipler Camii- Niksar Hacı Çıkrık Medresesi ", **Sanat Tarihi Yıllığı**, VII, 1976-1977, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977, s.21-40.
- CANTAY, T., "Niksar Kırk Kızlar Kümbeti", **Sanat Tarihi Yıllığı**, IX-X, 1979-1980, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 83-105.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

- CANTAY, T., "Niksar Ulu Camii", Bedreddin Cömert'e Armağan, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Dergisi**- Özel Sayı-, Ankara, 1980, s.363-374.
- CEZAR, M., **Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1977.
- ÇAL, H., **Niksar'da Türk Eserleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- ÇELİK, A., "Sungur Bey Camii (Niğde) Doğu ve Kuzey Taçkapılarındaki Figürlerin İkonografik Değerlendirmesi", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi**, S.13, Erzurum, 2008, s.1-16.
- DALKESEN, N., "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Kültüründe Geyik Kültü", **Milli Folklor**, Yıl:27, S.106, 2015, s.58-69 (www.millifolklor.com).
- Danışmendname**, Haz. Necati Demir, Niksar Belediyesi Yayınları, Niksar, 1999.
- DARKOT, B., "Malatya" mad., **İslam Ansiklopedisi**, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, s.225-232.
- DEMİRKENT, I., **Türkiye Selçukluları Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arlan**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- DENKTAŞ, M., "Karatay Hanı", **Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları**, Ed. H. Acun, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.359-377.
- DIYARBEKİRLİ, N., **Hun Sanatı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- DURMUŞ, İ., **İskitler (Sakalar)**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- DURUKAN, A., "Selime'deki Türbe ve Anadolu- Türk Sanatındaki Yeri", **Bedreddin Cömert'e Armağan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Beşeri Bilimler Dergisi**, Özel sayı, Ankara, 1980, s. 397-408.
- DURUKAN, A., "Eski Malatya Ulu Cami", **Kültür ve Sanat Dergisi (Malatya Özel Sayısı)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 4.Yıl, S.16, Aralık, 1992, s.7-10.
- ERDEMİR, Y., "Tokat Yöresindeki Ahşap Camilerin Kültürümüzdeki Yeri", **Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu**, 2-6 Temmuz 1986, Yay. Haz. H. Bolay- M. Yazıcıoğlu- B. Yediyıldız- M. Özdemir, 1987, s.295-312.
- ERSOY, B., "Eski Malatya (Battalgazi) Türk-İslam Eserleri", **Kültür ve Sanat Dergisi (Malatya Özel Sayısı)**, 4.Yıl, S.16, Aralık, 1992, s. 11-15.
- ESKİCİ, B., **Eski Malatya'daki Türk-İslam Eserleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993.
- ESKİCİ, B., **Malatya Türk- İslam Dönemi Mimari Eserleri-I**, Malatya Kitaplığı, İstanbul, 2013.
- EYİCE, S., "Mescid" mad., **İslam Ansiklopedisi**, C.8, İstanbul, 1993, s. 1-118.
- GABRIEL, A., **Voyages Archeologique Dans la Turquie**, Paris. 1940.
- GOODWIN, G., **A History of Ottoman Architecture**, Thames And Hudson, London, 1971.
- GORDLEVSKİ, V., **Anadolu Selçuklu Devleti**, Çev. A. Yaran, Onur Yayınları, Ankara, 1988.
- GÖNÜLLAL, Ö., "Seyitgazi Müzesindeki Mezar Taşları", **Eskişehir II. Selçuklu Eserleri Semineri Bildirileri**, 23-24 Temmuz 1990, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990, s.57-61.
- GREGORY ABU'L FARAC (Bar Hebraeus), **Abu'l Farac Tarihi**, C.I, 2.Baskı, Ernest, A. Wallis BUDGE- Ö. Rıza DOĞRUL çev., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- GÜNDOĞDU, H., "Tokat'tan Birkaç Figürlü Kabartma Hakkında", **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Erzurum, 2004, s. 68-70.

- GÜNDOĞDU, H- BAYHAN, A. A- AKTEMUR, A. M - İ. Umut KUKURACI, İ.U- ÇELİK, A- GÜNEŞ, B., **Tarihi Yaşatan İl TOKAT**, PYS Vakıf Sistem Matbaa Müdürlüğü, Ankara, 2006.
- HOVING, T- RICHARDSON, J- MONTEBELLO, P.D., **From The Lands Of The Scythians –Ancient Treasures from the Museums of the U.S.S.R 3000 B.C.- 100 B.C.**, The Metropolitan Museum of Art- The Los Angeles County Museum of Art, New York, 1975.
- İNCE, H., **Eski Malatya Ulu Cami ve Çevresindeki Eserler**, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Öğrenci Tezi, Erzurum, 1981.
- KAÇAR, B.,“Danışmend Döneminde Kültür ve Sanat”, **Niksar’ın Fethi ve Danışmendliler Döneminde Niksar Bilgi Şöleni Tebliğleri** 8 Haziran 1996,Niksar, 1996, s. 29-33.
- KAFESOĞLU, İ., “Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S.10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1979-1980, s. 1-28.
- KALAFAT, Y., **Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.
- _____,“Kaysariye” mad., **Meydan Larousse**, C. 13, Milliyet Yayınlan, İstanbul, 1986, s. 656.
- KAYMAZ, N., **Pervane Mu’inüd-din Süleyman**, AÜ DTCF Yay., Ankara, 1970.
- KESİK, M., “Dânişmendliler- Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri (1116-1164)”, **Danışmendliler Döneminde Niksar’da Tıp tarih ve Kültür Sempozyumu**, 6-8 Ekim 2000, Niksar, s. 52-73.
- KESKİN, Y., “Malatya Ulu Caminin Asli Hali”, **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiriler** 23-27 Eylül 1991, C.2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.365-378.
- KIZILTAN, A.,**Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler-XIV. Yüzyıl Sonuna Kadar-**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1958.
- KONYALI, İ. H. “Aksaray Ulu Camii”, **Vakıflar Dergisi**, S.X, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1973, s. 273-288.
- KONYALI, İ. H. **Abideleri ve Kitabeleri İle Aksaray Tarihi**, C.2, İstanbul, 1974.
- KÖPRÜLÜ, M.-ÜNALDI, U., “Siirt Ulu Camii ve Minaresi”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S.5, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1983, s. 19-36.
- KUBAN, D., **Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1965.
- KUBAN, D., **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi**, 4.Baskı, Gerçek Yayınları, İstanbul,1981.
- KUBAN, D.,“Selçuklu ve Danışmendli Bölgelerinde Camiler”, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Ed. D. Kuban, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 128-159.
- KURAN, A., “Tokat ve Niksar’da Yağlıbasan Medreseleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. VII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1968, s. 39-52.
- KURAN, A., **Anadolu Medreseleri-I**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1969.
- KURAN, A., “Thirteenth and Fourteenth Century Mosques in Turkey”, **Archaeology**. Vol. 24. Number, 3. June 1971. s. 247.
- MANDALLIOĞLU, M., “Türk Mitolojisinden Anadolu’ya Taşınan Kültür- Geyik Motifi (The Culture Which Carried From Turkish Mythology To Anatolia: The Motif of

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

- Deer), **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)**, C.6, S.27, Yaz, 2013, s. 382-391.
- MA YER, L. A., **Islamic Architects and Their Works**, Geneve, 1956.
- MEINECKE, M., **Favencedekorationen Seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien-II**, Istanbul Mitteilungen, XIII, Tübingen, 1976.
- MEMİŞ, E., **İskitlerin Tarihi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005.
- MELİKOFF, Irene., **Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe**, Çev. Turan Alptekin, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2004.
- MERCAN, M- ULU, M. E., **Tokat Kitabeleri**, Türk Hava Kurumu Basım Evi İşletmeciliği, Ankara, 2003.
- MERÇİL, E., **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- MÜLAYİM, S., "Garipler Camii", **İslam Ansiklopedisi**, C.13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 381-382.
- OCAK, A.Y., **Bektaş Menâkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1983.
- ORAL, M.Z., "Malatya Kitabeleri ve Tarihi", **III. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, 1943, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1948, s. 434-440.
- ÖGEL, B., **Türk Mitolojisi**, C.1, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971.
- ÖNDER, M., **Mevlana Şehri Konya**, 2. Baskı, Konya Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1971.
- ÖNEY, G., **Anadolu Selçuklularında Heykel ve Figürlü Kabartma**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1966.
- ÖNEY, G., **Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Süslemesi El Sanatları**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.
- ÖNGE, Y., "Malatya Ulu Camiinde Bulunan Alçı Tezyinat", **Önasya**. Yıl:6, C.6. S.69.
- ÖZEN, K., **Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri**, Dilek Matbaası, Sivas, 1996.
- ÖZTUNA, Y., **Büyük Türkiye Tarihi**, C.1, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1983.
- ÖZTÜRK, N., "Vakıflar Arşiv Kayıtlarına Göre Niksar Vakıfları", **Vakıflar Dergisi**, S.XXII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1991, s.45-68.
- ÖZTÜRK, N., "Niksar'da Danışmendliler Dönemi Zâviyeleri ve Melik Ahmed Gazi Zâviyesi", **J**), **Danışmendliler Döneminde Niksar'da Tıp Tarih ve Kültür Sempozyumu**, 6-8 Ekim 2000, Niksar, s. 108-118.
- ÖZYURT, S., **Niksar'da Osmanlı Öncesi Türk Eserleri**, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Öğrenci Tezi, Erzurum, 1986.
- PEKTAŞ, K., **Kemaliye (EğİN) de Türk Mimarisi**, TŞOF Trafik Matbaacılık A.Ş., Ankara, 2006.
- RICE, T.T., **Ancient Arts Of Central Asia**, Thames and Hudson, London, 1965.
- SCHNEIDER, G., Rekonstruktionen Seldschukischer Moscheen", **Sanat Tarihi Yıllığı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul. 1968, s. 134-141.
- SEVGİN, N., **Anadolu Kaleleri**, Doğu Matbaası, Ankara. 1959.
- SEVİM, A- YÜCEL, Y., **Türkiye Tarihi. Fetih-Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- SEYİRCİ, M- TOPBAŞ, A., **Afyonkarahisar Yöresi Türkmen Mezar Taşları**, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 1985.

- SÖNMEZ, Z., **Başlangıçtan 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk- İslam Mimarisinde Sanatçılar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 1989.
- SÖZEN, M., **Anadolu Medreseleri -Selçuklu ve Beylikler Devri- Kapalı Medreseler, Bir Kısım Ayakta Olan Medreseler, Kaynaklardan Bilinen Medreseler**, C.II, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1972.
- SÖZEN, M-Z.SÖNMEZ., "Anadolu Türk Mimarisi", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C. 4-5, Görsel Yayınları, İstanbul, 1982, s.856-934.
- STRECK, M., "Kayseriye" mad., **İslam Ansiklopedisi**, C.6, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1903, s.482-483.
- SÜMER, F., **Türkmenler (Oğuzlar)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.
- ŞAHİN, M.K., **Anadolu'da Selçuklu Dönemi Camileri-I Boyuna (Derinlemesine/Dikine) Düzenlemeli Camiler (Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışına Kadar)**, Merdiven Yayınları, Ankara, 2014.
- ŞAHİN, M.K., **Anadolu'da Selçuklu Dönemi Camilerinin Çözümlemeli Plan İrdelemesi**, Merdiven Yayınları, Ankara, 2015.
- ŞAHİN, M.K., "Amasya ve Çevresinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine Ait Bazı Yapıların Tipolojik Yapıları Üzerine Gözlemler/ Observations on the Typological Structures of Some Buildings in Anatolia Seljuks and Ottoman Period in Amasya and Environs", **Uluslararası Amasya Sempozyumu**, 04-07 Ekim 2017 Amasya, Amasya Üniversitesi, Amasya, 2017, s. 1429-1457.
- ŞAHİN, M.K- VARİS, S., "Eskişehir/Seyitgazi Kümbet Köyünde Bulunan Himmet Baba/Kümbet Dede Kümbeti Üzerine Yeni Düşünceler", **XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, 02-05 Kasım 2016, (Proceedings Of The XXth International Symposium Of The Medieval And Turkish Era Excavations And Art History Researches (02-05 November 2016), Ed. Doç. Dr. Ela Taş- Arş. Gör. Rumeysa Işık Yayla- Arş. Gör. Murat Alkan Sakarya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 2017, s. 622-652.
- ŞENTÜRK, A-M.GÜLSEREN-A.HELVACI., **Malatya Camileri**, Yeni Malatya Gazetesi, Malatya, 1992.
- TEKÇE, E.F., **Pazırık -Altaylardan Bir Halının Öyküsü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- TOPALOĞLU, P.-UYAR, B., "Eski Malatya Ulu Camii", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S.5, Ankara. 1983. s. 125-133.
- THIERSCH, H., "Kaysariye" mad., **Meydan Larousse**, C.13. Milliyet Yayınları, İstanbul. 1986, s. 6561.
- TURAN, O., **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar**, Metin- Tercüme ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- TURAN, O., **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 3.Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,1993.
- TÜRKDOĞAN, O., **Türk Tarihinin Sosyolojisi -Toplum Yapısı ve Sınıfsal Gelişim-**, Birinci Kitap, Ankara, (1978).
- Uçar, Zofie., "Türk Kültüründe Geyik ve Geyikli Baba Üzerine Gözlemler", **Kültür Evreni**, s.129-145.
- (<http://www.academia.edu/9508389>)
- ÜNAL, R. Hüseyin., "Arapkir'de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.4, (Ayrı Baskı), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1972, s.57-69, Levha: I-XXIV.

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

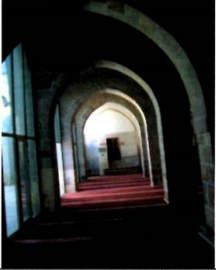

- YALVAÇ, C., "Eski Malatya Ulu Camii", **Türk Yurdu**, C.5, S.323, Mayıs, 1966, s. 22-29.
- YASAK, İ- KALELİ, A., **Dünden Bugüne Sivas İli**, 2.Basım, Seyran Yayınları, Sivas, 1988.
- YAVI, E., **Tokat (Komana), Niksar (Neocaesarea), Zile (Zela), Artova, Erbaa (Erek), Turhal (Talaura), Reşadiye (İskefşir), Almus (Alamus)**, Tokat Otelcilik ve Turizm A.Ş Yayınları, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1986.
- YETKİN, S.K., **Türk Mimarisi**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1970.
- YETKİN, S.K., **İslam Mimarisi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965.
- YETKİN, Ş., **Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul. 1986.
- YILDIZ, E., "Taşköprü Abdalhasan Köyü ve Türk Devri Mimari Eserleri", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.13, No:2, Ekim, 2005, s.586-590.
- YILDIZ, H.D., "Anadolu Türk Tarihi", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.3-4, Görsel Yayınları, İstanbul, 1982, s. 620-694.
- YURDAKUL, E., "Tokat Vilayetinin Gümüştop (Dazya) Köyündeki XIV ncü Yüzyıla Ait Eski Eserler", **Vakıflar Dergisi**, S.VIII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,, s. 243-247.

Şekil:1 Eski Malatya Ulu Camisi. Plan. (M.K. Şahin, 02.08.2001)	Şekil:2 Eski Malatya Şahabiye-i Kübrâ Medresesi. Plan (M. Sözen, 1972, s. 165).	Şekil:3 Eski Arapkir Camisi. Plan (R.H. Ünal, 1972, Lev. XIII)
Şekil:4 Eski Arapkir Camisi. Kroki (R.H. Ünal, 1972, Lev. XXIV)	Şekil:5 Tokat/Merkez- Garipler Camisi. Plan (M.K. Şahin, 27.07.1992).	Şekil:6 Tokat Ulu Camisi. Plan. (Y. Erdemir, 1986, s.310, Plan:1)
Şekil:7 Tokat/ Merkez- Yağbasan Medresesi. Plan (D. Kuban, 2002, s.164).	Şekil:8 Tokat/Merkez- Halef Gazi Tekkesi. Plan. (D. Kuban, 2002, s.210).	Şekil:9 Tokat/Merkez- Sünbül Baba Sümbül Baba Zaviyesi (Dar'üs- Sülehası). Plan (D. Kuban, 2002, s. 210).
Şekil:10 Tokat/Merkez Ebul'l Kasım (Ali Tusi) Kümbeti. Plan. (H. Önkal, 1996, s.253, Şekil:109)	Şekil:11 Tokat/Niksar Ulu Camisi. Plan (M.K. Şahin, 2014, s.120, Şekil:127).	Şekil:12 Tokat-/Niksar- Yağbasan Medresesi. Plan (D. Kuban, 2002, s.164).

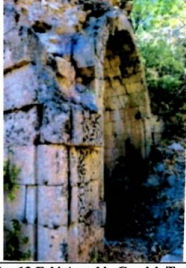

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

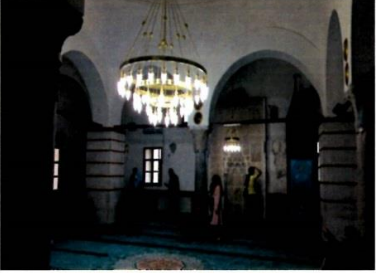

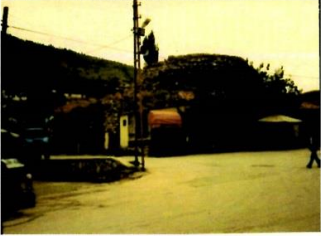

<p>Şekil:13 Tokat/Niksar- Kırkkuzlar Kümbeti. Plan (H. Önkal, 1996, s.83, Şekil:25,26)</p>	<p>Şekil:14 Tokat/Niksar- Çöregi Büyük Tekkesi. Plan (H. Çal, 1989, Plan:11).</p>	<p>Şekil:15 Zevvare Mescid-i Cuma. Plan (M. Cezar'dan işlenerek, 1979, s.366, 353).</p>
<p>Şekil:16 Hazara (Diggaron) Camisi. Plan (M. Cezar, 1977, s. 147, 112)</p>		
<p>Resim:1 Eski Malatya Ulu Camisi. Güneyden Görünüm (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	<p>Resim:2 Eski Malatya Ulu Camisi. Batı Taçkapısı (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	
<p>Resim:3 Eski Malatya Ulu Camisi. Batı Taçkapı Yazıtı (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	<p>Resim:4 Eski Malatya Ulu Camisi. Doğu Taçkapısı (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	

	
<p>Resim:5 Eski Malatya Ulu Camisi. Eyvanlı Kısım. Batı kanadı ve Sanatçı Yazıtı (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	<p>Resim:6 Eski Malatya Ulu Camisi. Avlunun Batı Kanadı (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>
	
<p>Resim:7 Eski Malatya Ulu Camisi. Eyvanlı Kısım (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	<p>Resim:8 Eski Malatya Ulu Camisi. İçeriden Görünüm (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>
	
<p>Resim:9 Eski Malatya Ulu Camisi. Mihrap Önü Kubbesi (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	<p>Resim:10 Eski Malatya Ulu Camisi. Mihrap Önü Kubbesi. Sanatçı Yazıtı (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>
	
<p>Resim:11 Eski Malatya (Şahabiyye-i Kübrâ) Medresesi. Eyvan Kısımları Kalıntıları (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>	<p>Resim:12 Eski Malatya (Şahabiyye-i Kübrâ) Medresesi. Taçkapı Kalıntıları (M.K. Şahin, 22.04.2014).</p>

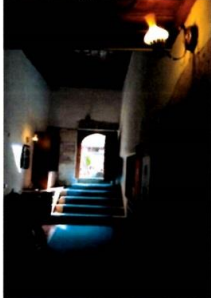
Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

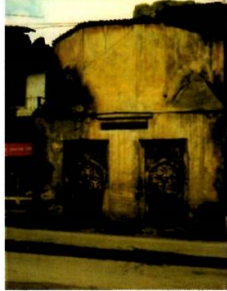

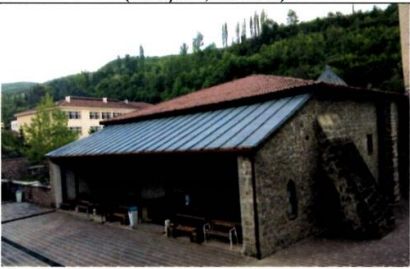
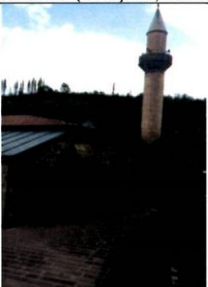

	
<p>Resim:13 Eski Arapkir Camisi. Taçkapı (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>	<p>Resim:14 Eski Arapkir Camisi. Taçkapı Bordür Bezemeleri (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>
	
<p>Resim:15 Eski Arapkir Camisi. Doğu Cephesi (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>	<p>Resim:16 Eski Arapkir Camisi. Mihrap (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>
	
<p>Resim:17 Eski Arapkir Camisi. Mihrap Bordür Bezemeleri (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>	<p>Resim:18 Eski Arapkir Camisi. Doğu Kanadının İçerisinden Görünüm (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>
	
<p>Resim:19 Eski Arapkir Camisi. Medrese Hücreleri (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>	<p>Resim:20 Eski Arapkir Hanıkah. Genel Görünüm (M.K. Şahin, 01.08.2001).</p>

	
<p>Resim:21 Tokat/Merkez Garipler (Gaziler) Camisi. (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>	<p>Resim:22 Tokat/Merkez Garipler (Gaziler) Camisi. İçerisi. (M.K. Şahin, 27.07.1992).</p>
	
<p>Resim:23 Tokat/Merkez Garipler (Gaziler) Camisi. İçerisi. (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>	<p>Resim:24 Tokat Ulu Camisi. Batı Cephesi. (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
	
<p>Resim:25 Tokat Ulu Camisi. İçerisinden Görünüm. (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>	<p>Resim:26 Tokat Ulu Camisi. Mihrap. (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
	
<p>Resim:27 Tokat/ Merkez- Yağbasan (Çukur) Medresesi (M.K. Şahin, 25.07.1992).</p>	<p>Resim:28 Tokat/ Merkez- Yağbasan (Çukur) Medresesi (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

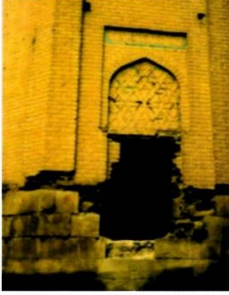
	
<p>Resim:29 Tokat/ Merkez- Yağbasan (Çukur) Medresesi (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>	<p>Resim:30 Tokat/ Merkez- Yağbasan (Çukur) Medresesi. Çini Kalıntıları (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
	
<p>Resim:31 Tokat/Merkez- Halef Gazi Zaviyesi (Tekkesi) (M.K. Şahin, 25.04.2016)</p>	<p>Resim:32 Tokat/Merkez- Halef Gazi Zaviyesi (Tekkesi): İçeriden Görünüm (M.K. Şahin, 25.04.2016)</p>
	
<p>Resim:33 Tokat/Merkez- Sümbül Baba Zaviyesi (Dar'üs- Sülehası) (M.K. Şahin, 27.07.1992).</p>	<p>Resim:34 Tokat/Merkez- Sümbül Baba Zaviyesi. (Dar'üs- Sülehası) (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
	
<p>Resim:35 Tokat/Merkez- Sümbül Baba Zaviyesi. Taçkapı. (Dar'üs- Sülehası) (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>	<p>Resim:36 Tokat/Merkez- Sümbül Baba Zaviyesi (Dar'üs- Sülehası). İçeriden Görünüm (M.K. Şahin,25.04.2016).</p>

	
<p>Resim:37 Tokat/Merkez- Sümbül Baba Zaviyesi (Dar'üs- Sülehası). İçeriden Görünüm (M.K. Şahin, 25.04.2016)</p>	<p>Resim:38 Tokat Ebul'l Kasım (Ali Tusi) Kümbeti (M.K. Şahin, 27.07.1992)</p>
	
<p>Resim:39 Tokat Ebul'l Kasım (Ali Tusi) Kümbeti (M.K. Şahin, 25.04.2016)</p>	<p>Resim:40 Tokat Ebul'l Kasım (Ali Tusi) Kümbeti. Çini Süslemeler (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
	
<p>Resim:41 Nıksar Ulu Camisi. Genel Görünüm (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>	<p>Resim:42 Nıksar Ulu Camisi. Batı Cephesi (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
	

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

<p>Resim:43 Tokat/Niksar- Ulu (Melik Gazi- Yağbasan) Camisi. Taçkapı (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p> 	<p>Resim:44 Tokat/Niksar- Ulu (Melik Gazi- Yağbasan) Camisi. İçerisi. (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
<p>Resim:45 Tokat/Niksar- Ulu (Melik Gazi- Yağbasan) Camisi. Mihrap (M.K. Şahin, 28.07.1992).</p> 	<p>Resim:46 Tokat/Niksar- Ulu (Melik Gazi- Yağbasan) Camisi. Mihrap (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>
<p>Resim:47 Tokat/Niksar- Ulu (Melik Gazi- Yağbasan) Camisi. Minber (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p> 	<p>Resim:48 Tokat/Niksar- Yağbasan Medresesi. (M.K. Şahin, 28.07.1992).</p>
<p>Resim:49 Tokat/Niksar- Yağbasan Medresesi (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p> 	<p>Resim:50 Tokat/Niksar- Yağbasan Medresesi. Avludan Görünüm (M.K. Şahin, 25.04.2016).</p>

Resim:51 Tokat/Niksar- Kırk Kızlar Kümbeti.
(M.K. Şahin, 28.07.1992).

Resim:52 Tokat/Niksar- Kırk Kızlar Kümbeti
(M.K. Şahin, 25.04.2016).

Resim:53 Tokat/Niksar- Çöreği Büyük Tekkesi
(M.K. Şahin, 25.04.2016).

Resim:54 Tokat/Niksar- Çöreği Büyük Tekkesi. Geyik Figürü
(M.K. Şahin, 25.04.2016).

Resim:55 Siirt Ulu Camisi (M.K. Şahin, 26.04.2014)

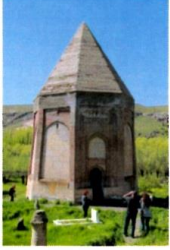

Resim:56 Harput Ulu Camisi (M.K. Şahin, 24.04.2014)

Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya Ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler

<p>Resim:57 Kemah/ Mengücek (Melik) Gazi Kümbeti. (M.K. Şahin, 24.4.2015)</p> 	<p>Resim:58 Kemah/ Mengücek (Melik) Gazi Kümbeti. Sanatçı Yazıtı (M.K. Şahin, 24.4.2015)</p>
<p>Resim:59 Niğde/Aksaray-Selime Köyü Kümbeti. (M.K. Şahin, 27.04.2013)</p> 	<p>Resim:60 Kayseri/Pınarbaşı Melik Gazi Kümbeti. (M.K. Şahin, 21.04.2014)</p>
<p>Resim:61 Kayseri/Pınarbaşı Melik Gazi Kümbeti. Cepheden Ayrıntı (M.K. Şahin, 21.04.2014).</p>	

